

T.C.
Hitit Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

DİNDARLIK VE TASARRUF İLİŞKİSİ

Gülden DOĞAN

Yüksek Lisans Tezi

Çorum, 2016

DİNDARLIK ve TASARRUF İLİŞKİSİ

Gülden DOĞAN

Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

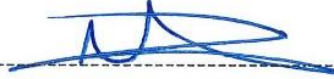
Tez Danışmanı
Doç. Dr. Muammer CENGİL

Çorum 2016

KABUL VE ONAY

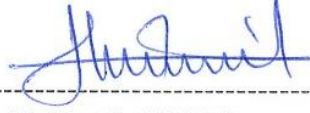
Gülden DOĞAN tarafından hazırlanan “DİNDARLIK VE TASARRUF İLİŞKİSİ” başlıklı bu alıŐma. 18 ŐUBAT 2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

(Doç. Dr. Muammer CENGİL) (Başkan- Danışman)

İmza

(Doç. Dr. Halil APAYDIN)

İmza

(Doç. Dr. Adem KORUKÇU)

İmza

(Unvan, Adı ve Soyadı)

İmza

(Unvan, Adı ve Soyadı)

Yukarıdaki imzaların adı geçen oğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet EVKURAN
Enstitü Müdürü

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (18/ 02/ 2016)

Gulden DOĞAN

ÖZET

DOĞAN, Gülden. *Dindarlık ve Tasarruf İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Çorum, 2016.

Dindarlık kavramı sosyo-psikolojik açıdan önemli bir kavramdır. Toplumda dindar sıfatına haiz insanlara karşı bir takım beklentiler vardır. Bu beklentilerden biri de İslam dininin emirlerine aykırı olan faiz uygulaması konusundadır. Bu çalışmamızda örneklem grubumuz içinde dindar diyebileceğimiz kişilerin ekonomik seviyelerini göz önüne alarak faiz kapsamına giren yatırım araçlarını kullanıp kullanmadıklarını tespit etmeye çalıştık. Bu tespit için anket yöntemini kullanmayı uygun bulduk. Çalışmamızın sonucunda ankete katılanların büyük çoğunluğunun dindarlık seviyelerinin yüksek olduğu görülmüştür. Bununla birlikte katılımcıların dindarlık ve tasarruf ilişkilerine baktığımızda inanç, ibadet, dini tecrübe, dini etki ve dini bilgi boyutlarında, “dindar” tanımına uygun olarak cevap verenlerin büyük çoğunluğunun tasarruflarını helal bir yatırım aracında değerlendirdiği anlaşılmıştır.

Ancak yapmış olduğumuz son tabloda (araştırmaya katılanların bulduklarını hissettiği ekonomik seviye durumu ve yatırım ilişkisi yönünden dağılımı) görüldüğü üzere ekonomik olarak kendilerini üst seviyede hisseden katılımcıların yarısına yakını kazançlarını helal olmayan bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Bu oran ekonomik olarak kendilerini alt ve orta seviyede hissedenlere kıyasla çok daha yüksek düzeydedir. Bu verilerden ekonomik seviyenin dini hayatı ve dini hassasiyeti etkilediği sonucuna ulaşılmış bulunmaktayız.

Anahtar Kelimeler: Dindarlık, Tasarruf, Yatırım, Yatırım Araçları, Faiz.

ABSTRACT

DOĞAN, Gülden. *Connection Between Prayerfulness and Saving*, Master's Thesis, Çorum, 2016.

The concept of prayerfulness is an important concept in terms of socio-psychological. There are some expectations in society against people having a religious attributes. One of those expectations is on interest practice that is contrary to the commandments of the Islam. In this study, we tried to identify people, who are in our sample group, those we can say that they are religious people, are they using investment vehicles within the scope of interest. We found survey method acceptable for this identifying. The results of our study showed that a the level of prayerfulness of majority of respondents is high. However, when we look at the respondents, who are answered in accordance with the definition of "Prayerfulness", connection between prayerfulness and saving, in the meaning of faith, worship, religious experience, religious knowledge and religious influence it is understood that the majority of them making their saving in halal investments.

However, as seen in recent statements that we have made, nearly half of respondents, who feel themselves economically in the upper level, persuading their winnings in non-halal investments. This rate is much higher than opposed to those who feel the lower and middle levels as economic. We have reached the conclusion that, the economic level affects religious life and religious sensitivities.

Key words: Prayerfulness, Saving, Investment, Investment Instruments, Interest.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLO DİZİNİ.....	vii
KISALTMALAR.....	ix
ÖNSÖZ.....	x
GİRİŞ.....	1
1.ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	1
2.ARAŞTIRMANIN AMACI.....	2
3.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	2
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	3
5.SAYILTILAR.....	3
6. ALT PROBLEMLER.....	3
7.ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ.....	3
8. SINIRLILIKLAR.....	4
9. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	4

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE

1.TASARRUF.....	6
1.1. Tasarruf Kavramı.....	6
1.2. Tasarruf Çeşitleri.....	11
1.2.1. Yurtiçi - Yurtdışı Tasarruf.....	11
1.2.2. Özel Tasarruf – Kamusal Tasarruf.....	11
1.2.3. Gönüllü Tasarruf – Zorunlu Tasarruf.....	11
1.2.4. Kurumsal Tasarruf – Bireysel Tasarruf.....	12
2.YATIRIM.....	13
2.1.Yatırım Kavramı.....	13

2.2.Yatırım Araçları.....	14
2.2.1.Gayrimenkul Piyasasında Yatırım.....	14
2.2.2.Gerçek Varlıklar Piyasasında Yatırım.....	14
2.2.3. Kıymetli Madenler Piyasasında Yatırım.....	15
2.2.4. Kambiyo Piyasasında Yatırım.....	15
2.2.5. Para Piyasasında Yatırım.....	15
2.2.5.1. Mevduat Yatırım.....	15
2.2.5.2.Repo Yatırım.....	16
2.2.5.3.Yatırım Fonu Yatırımları.....	16
2.2.6.Menkul Kıymet Piyasalarında Yatırım.....	16
2.2.6.1.Hisse Senedi.....	16
2.2.6.2. Tahvil.....	17
2.2.7.Türev Araçlara Yatırım.....	17
2.2.7.1.Opsiyon Sözleşmeleri.....	17
2.2.7.2.Swap.....	18
2.2.7.3.Vadeli İşlemler.....	18
2.3.İslam’da Helal Olmayan Yatırım Araçları.....	18
2.3.1.Faiz.....	21
2.3.2. Tahvil.....	21
2.3.3.Hisse Senedi.....	22
2.3.4.Yatırım Fonları.....	22
3. DİNDARLIK.....	23
3.1.Dindarlık Kavramı.....	23
3.2.Dindarlığın Boyutları.....	26
3.2.1.İnanç Boyutu.....	28
3.2.2.İbadet Boyutu.....	29
3.2.3. Bilgi Boyutu.....	29
3.2.4. Tecrübe Boyutu.....	30
3.2.5. Etki Boyutu.....	31

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

1.ÖRNEKLEME KATILANLAR İLE İLGİLİ KİŞİSEL BİLGİLER.....	32
1.1.Araştırmaya Katılanların Kişisel Bilgileri.....	32
2.ÖRNEKLEM GRUBUNUN DİNDARLIK DURUMU İLE İLGİLİ BİLGİLERİ.....	33
2.1.Araştırmaya Katılanların İnanç Durumları.....	33
2.2.Araştırmaya Katılanların İbadet Durumları.....	34
2.3.Araştırmaya Katılanların Dinî Tecrübe Durumları.....	36
2.4.Araştırmaya Katılanların Dinî Etki Durumları.....	37
2.5.Araştırmaya Katılanların Dinî Bilgi Durumları.....	38
3.ÖRNEKLEME KATILAN 30 YAŞ ÜZERİ BİREYLERİN EKONOMİK SEVİYE VE TASARRUFLARINI YÖNELTİKLERİ YATIRIM DURUMU.....	39
3.1.Araştırmaya Katılanların Ekonomik Seviye Durumu.....	39
3.2.Araştırmaya Katılanların Tasarruflarını Yatırım Durumu.....	39
4.ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN CİNSİYET VE YATIRIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ DURUMU.....	40
5.ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN YAŞ VE YATIRIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ DURUMU.....	41
6.ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN İNANÇ DÜZEYİ VE YATIRIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ DURUMU.....	42
7.ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN İBADET DÜZEYİ VE YATIRIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ DURUMU.....	47
8.ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN DİNİ TECRÜBE VE YATIRIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ DURUMU.....	51
9.ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN DİNİ ETKİ VE YATIRIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ DURUMU.....	54
10.ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN DİNİ BİLGİ VE YATIRIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ DURUMU.....	56
11.ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN BULUNDUKLARINI HİSSETTİĞİ EKONOMİK SEVİYE VE YATIRIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ DURUMU.....	60

SONUÇ	65
KAYNAKÇA	67
EK- 1: ANKET	71
EK- 2: DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞININ CEVABÎ YAZISI	75

TABLULAR DİZİNİ

Tablo- 1 Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılım.....	32
Tablo- 2 Araştırmaya Katılanların İnanç Durumuna Göre Dağılımı.....	33
Tablo- 3 Araştırmaya Katılanların İbadet Durumuna Göre Dağılımı.....	34
Tablo- 4 Araştırmaya Katılanların Dini Tecrübe Durumuna Göre Dağılımı.....	36
Tablo- 5 Araştırmaya Katılanların Dini Etki Durumuna Göre Dağılımı.....	37
Tablo- 6 Araştırmaya Katılanların Dini Bilgi Durumuna Göre Dağılımı.....	38
Tablo-7 Araştırmaya Katılanların Ekonomik Seviye Durumuna Göre Dağılımı.....	39
Tablo-8 Araştırmaya Katılanların Tasarruflarını Yatırım Durumuna Göre Dağılımı.....	39
Tablo-9 Araştırmaya Katılanların Cinsiyet ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı.....	40
Tablo-10 Araştırmaya Katılanların Yaş ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı.....	41
Tablo- 11 Araştırmaya Katılanların Allah'a İnanç Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı.....	42
Tablo- 12 Araştırmaya Katılanların Meleklerle İnanç Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı.....	42
Tablo- 13 Araştırmaya Katılanların Kitaplara İnanç Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı.....	43
Tablo- 14 Araştırmaya Katılanların Peygamberlere İnanç Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı.....	44
Tablo- 15 Araştırmaya Katılanların Ahirete İnanç Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı.....	45
Tablo- 16 Araştırmaya Katılanların Kadere İnanç Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı.....	46
Tablo- 17 Araştırmaya Katılanların Namaz İbadetini Yerine Getirme Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı.....	47
Tablo- 18 Araştırmaya Katılanların Oruç İbadetini Yerine Getirme Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı.....	48
Tablo- 19 Araştırmaya Katılanların Hac İbadetini Yerine Getirme Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı.....	49

Tablo- 20 Araştırmaya Katılanların Zekat İbadetini Yerine Getirme Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı.....	50
Tablo- 21 Araştırmaya Katılanların Dualarının Kabul Edildiğini Hissetme Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı.....	51
Tablo- 22 Araştırmaya Katılanların İbadet Ettiklerinde Kendilerini Allah'a Yakın Hissetme Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı.....	52
Tablo- 23 Araştırmaya Katılanların Sıkıntı Anında Allah'ın Yardımına Şahit Olma Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı.....	53
Tablo- 24 Araştırmaya Katılanların Çocuğunun Din Eğitimi Almasını İsteme Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı.....	54
Tablo- 25 Araştırmaya Katılanların Alkollü İçecek Satan Bir Yerden Alışveriş Yapma Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı.....	55
Tablo- 26 Araştırmaya Katılanların Hz Muhammed'in Annesinin Adını Bilme Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı.....	56
Tablo- 27 Araştırmaya Katılanların Hz Muhammed'in Babasının Adını Bilme Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı.....	57
Tablo- 28 Araştırmaya Katılanların Hz Muhammed'in Ne Zaman Doğduğunu Bilme Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı.....	58
Tablo- 29 Araştırmaya Katılanların Hz Muhammed'in Nerede Doğduğunu Bilme Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı.....	59
Tablo- 30 Araştırmaya Katılanların Bulduklarını Hissettiği Ekonomik Seviye Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı.....	60

KISALTMALAR

age.	adı geçen eser
agt.	adı geçen tez
byy.	basım yeri yok
C.	cilt
ev.	Çeviren
Der.	Derleyen
s.	sayfa
S.	sayı
ss.	sayfa sayısı
ty	tarih yok
vd.	ve diđerleri
yy.	yayınevi yok

ÖNSÖZ

Maddi geliri elde etme ve değerlendirme endişesi asırlardan beri devam eden bir konudur. Yüzyıllardan beri insanlık kazanmaya ve kazandığını korumaya, arttırmaya yönelik olan tutkusunu korumuştur.

Bununla birlikte maddi gelir edinmek kadar eski olan din olgusu da insanların bu konudaki tutumlarına sınır koymuştur. Birçok kadim din insanların maddiyata olan düşkünlüğünü yasaklamış, kazanmak konusundaki ihtirasına sınır koymuştur. Mal mülk edinmek uğruna doğrulardan, dinin koyduğu kurallardan ayrılmayı men etmiş, aksini yapanların cezalandırılacağını bildirmiştir.

Maddi kazanç elde ederken doğruluktan ayrılmamayı emreden ve bu konuda bir takım kurallar koyan dinlerden biri de İslam'dır. İslam dininin maddi kazanç konusunda koyduğu yasaklardan biri de faizdir. Kur'an-ı Kerim'in 275. ayetinde "Faiz yiyenler (kabirlerinden), şeytan çarpmış kimselerin cinnet nöbetinden kalktığı gibi kalkarlar. Bu hal onların 'Alım satım tıpkı faiz gibidir' demeleri yüzündendir. Hâlbuki Allah, alım satımı helal, faizi haram kılmıştır. Bundan sonra kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizden vazgeçerse, geçmişte olan kendisininindir ve artık onun işi Allah'a kalmıştır. Kim tekrar faize dönerse, işte onlar cehennemliktir, orada devamlı kalırlar" buyurmuştur.

Biz de bu çalışmamızda örneklem grubumuz içindeki dindar olarak kabul edebileceğimiz bireylerin ne kadarının hangi ekonomik seviye içinde faiz yasağına uyduğunu belirlemeye çalıştık.

Çalışma giriş, iki ana bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın temel problemi, amacı, önemi, yöntemi, alt problemleri, hipotezleri, sınırlılıkları ve örneklem grubu ile ilgili temel bilgilere yer verilmiştir.

Birinci bölümde tasarruf kavramı, tasarruf çeşitleri, yatırım kavramı, yatırım araçları, İslam'da helal olmayan yatırım araçları, dindarlık kavramı ve son olarak dindarlığın boyutları teorik olarak incelenmiştir.

İkinci bölümde araştırmaya katılanların yaş, cinsiyet ve ekonomik seviye gibi kişisel bilgileriyle, dindarlık boyutları baz alınarak dindarlık seviyeleri ölçülmeye çalışılmıştır. Devamında ise çapraz tablolarla yukarıda sayılan bilgiler ve yatırım tercihleri birlikte analiz edilmiştir.

Sonuç kısmında ise öne sürdüğümüz hipotezlerimiz ve elde ettiğimiz sonuçlar açıklanmıştır.

Bu çalışmayı hazırlamamda emeği geçen başta danışman hocam Doç. Dr. Muammer CENGİL olmak üzere, Eşref Savaş BAŞÇI hocama ve yüksek lisans öğrenimimde kendisinden ders almaktan onur duyduğum Osman EĞRİ hocama teşekkür ederim. Ayrıca her zaman yanımda olan aileme de bütün katkı ve desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

GİRİŞ

1.ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Dindarlık her ne kadar teorik olarak mutlak bir tanımının yapılması mümkün olmayan bir kavram ise de sosyo-psikolojik açıdan önemi yadsınamaz bir olgudur. Bu durum şüphesiz ki dindarın ve dindarlığın topluma etki eden bir unsur olmasından kaynaklanmaktadır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi mutlak bir tarifinin yapılması mümkün olmasa bile toplumda her insanın kafasında dindar denildiğinde çeşitli çağrışımlar oluşmaktadır ve her insan dindara ve dindarlığa çeşitli anlamalar yüklemektedir. Elbette ki yüklenen bu anlamlar bir takım beklentileri de beraberinde getirmektedir.

Türk dil kurumunun tarifine göre dindar “din inancı güçlü, din kurallarına bağlı (kimse), mütedeyyin”¹ anlamına gelmektedir. Buradaki tanımda en dikkat çekici olan kısım “din kurallarına bağlı kimse” ifadesidir. Çünkü toplumumuzda dindarla ilgili en yaygın kanı budur. Herhangi bir vatandaş (inancı ne olursa olsun) kendisi yerine getirse ya da getirmese bile dindar bir kimsenin dinin kurallarına (emirler ve yasaklar) uymasını bekler. Söz gelimi namaz kılan bir Müslümanın hırsızlık yapmasını ya da hac görevini yerine getirmiş bir Müslümanın içki içmesini yadırgar. Bu ve buna benzer beklentilerden bazıları yerine gelmediği takdirde ise toplumda memnuniyetsizlikler oluşmaktadır. Zaman zaman bu durum sözlü kınamalara bile varmaktadır.

İşte bu tezimizde biz İslam dininin yasaklarından biri olan faiz yasağına toplumumuzdaki dindar insanların ne kadarının riayet ettiğini ortaya koymayı amaçlıyoruz. Bunu ise dindar insanların “gelir(lerin)in tüketilmeyen kısmı”² nı yani tasarruflarını ne şekilde değerlendirdiklerini tespit ederek yapmayı hedefliyoruz.

Yapılan tasarrufların değerlendirilmesi hususunda beş seçenek belirledik. Bunlar bankaya yatırmak, altın ya da döviz almak, faizsiz finans kuruluşuna yatırmak ve gayrimenkule yatırım yapmak şeklindedir. Bunlardan belirlenmek istenen kesim tasarruflarını bankaya yatıran kesimdir.

¹ *Türk Dil Kurumu*, “Dindar”, 2006, Kaynak:

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=DİNDAR, (Erişim Tarihi: 01 Ağustos 2015).

² Tefvik Pekin, *Makro Ekonomi*, Zeus Kitabevi, İzmir 2008, s.148.

Yapılan çalışmalar göstermiştir ki ³, ekonomik seviyesi yüksek olan insanların dini hassasiyetleri zayıflamaktadır. Dini hassasiyeti yüksek olan insanlarsa ekonomik açıdan alt ve orta gelir mensubu olan bireylerdir.

Bu çalışmamızda temel problem, dindar insanların yaptıkları tasarrufları ne şekilde değerlendirdiğinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir.

2.ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, dindarlık ile tasarruf tercihleri arasında ilişki olup olmadığını ortaya koymaktır.

3.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Şüphesiz ki bir insanın inanç ve davranışları arasındaki uyumluluğun hem kişi nezdinde hem de toplumsal açıdan bir karşılığı vardır. Her birey günlük hayatta çevresindeki insanlardan inanç ve davranış bağlamında uyumlu bir çizgi sergilemesini ister. Aksi durumda ise huzursuzlukların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Özellikle de bu durum dini bir mahiyet taşıyorsa mesele daha da önemli ve hassas hale gelmektedir.

Belli bir inanca, düşünceye sahip olan insanlardan o inanca ve düşünceye uygun davranmaları beklenir. Bu beklentilerin yoğunlaştığı bir kesim de dindarlardır. Dindar insanlar toplumda inanç boyutuna ilaveten özellikle ibadet boyutuyla öne çıkmaktadırlar. Bu bağlamda onların İslam dinine aykırı olan herhangi bir davranışı toplumda bir takım huzursuzlukların oluşmasına sebep olmaktadır.

Biz bu çalışmamızda dindar insanların tasarruflarını ne yönde değerlendirdiğini tespit etmek ve varsa tasarruflarını bankaya (faize) yatırarak değerlendirenlerin ne oranda olduğunu ortaya koymayı hedefliyoruz. Dindar insanların tutum ve davranışları bugüne kadar pek çok yönden ele alınmıştır. Ancak dindarların tasarruflarını nasıl değerlendirdikleri yönünde bir araştırma bulunmamaktadır. Çalışmamızın amacı bu alandaki boşluğu doldurmak olacaktır. Bahsedilen açığı doldurmak ve bundan sonra yapılacak çalışmalara ışık tutmak adına bu çalışmanın yapılması gerekliliği hissedilmiştir.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

³ Ahmet Onay, *Dindarlık Etkileşim ve Değişim*, Dem Yayınları, İstanbul 2004, s.115.

Araştırmanın hedefleri doğrultusunda öncelikle literatür taraması yapılmıştır. Konuyla alakalı tezlerin, araştırmaların ve sözlük, din sosyolojisi, din psikolojisi gibi ilgili kaynakların yanı sıra, iktisat ve ekonomi ile ilgili kaynaklardan da faydalanılmıştır.

Araştırmamızda veri toplama araçlarından uzman görüşler doğrultusunda hazırlanmış olduğum anket kullanılmıştır. Verilerin toplanmasının ardından SPSS 10.0 paket programı vasıtası ile veriler incelenmiş, analiz edilmiş ve sonrasında da yorumlanmıştır.

5.SAYILTILAR

1. Araştırma sonucu elde edilen bilgiler gerçeği yeterince yansıtır.
2. Araştırmada kullanılan anket katılımcıların dindarlık düzeyini ve yapılan tasarrufların nasıl değerlendirildiğini ölçmesi açısından yeterlidir.
3. Katılımcılar ölçek sorularını içtenlikle cevaplamışlardır.
4. Seçilen örneklem grubu, araştırma evrenini temsil etmektedir.

6. ALT PROBLEMLER

Araştırmanın temel problemini “Dindarlıkla tasarrufların değerlendirilme yönü arasında bir ilişki var mıdır?” şeklinde ifade etmek mümkündür. Bu problem çerçevesinde ele alınacak bazı alt problemler şöyle sıralanabilir:

1. Cinsiyet ile tasarruf helal/haram tercihi arasında bir ilişki var mıdır?
2. Yaş ile tasarruf helal/haram tercihi arasında bir ilişki var mıdır?
3. İnanç düzeyi ile tasarruf helal/haram tercihi arasında bir ilişki var mıdır?
4. İbadet durumu ile tasarruf helal/haram tercihi arasında bir ilişki var mıdır?
5. Dinî tecrübe yaşama durumu ile tasarruf helal/haram tercihi arasında bir ilişki var mıdır?
6. Dinî etki boyutu ile tasarruf helal/haram tercihi arasında bir ilişki var mıdır?
7. Dinî bilgi boyutu ile tasarruf helal/haram tercihi arasında bir ilişki var mıdır?
8. Ekonomik seviye durumu ile tasarruf helal/haram tercihi arasında bir ilişki var mıdır?

7.ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Araştırmanın alt problemlerine dayalı olarak şu hipotezler oluşturulmuştur.

1. Kadınlarla erkekler arasında tasarruf helal/haram tercihi yapma arasında fark yoktur.
2. 50 ve üzeri yaştaki bireylerin helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır.
3. İslam inanç esaslarını benimseyen katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır.
4. İslam ibadet esaslarını yerine getiren katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır.
5. Dinî tecrübe yaşayan katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır.
6. Dinî etki boyutu yüksek olan katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır.
7. Dinî bilgisi yüksek olan katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır.
8. Ekonomik olarak kendilerini orta seviyede hisseden katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır.

8.SINIRLILIKLAR

Çalışmamız 2014-2015 yıllarını kapsamaktadır. Bu çalışmamızda anket yönteminden yararlanılmış olup anketimiz Çorum ilinde bulunan 30 yaş üstü rastgele seçilen 200 kişilik örneklem grubunda uygulanmıştır.

Elde edilen veriler spss programına aktarılıp sonuçlar analiz edilmiştir. Araştırmamız veri toplama aracı, ankete katılanların samimiyeti ve örneklem grubu ile sınırlıdır.

9.EVREN ve ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini Çorum il merkezinde bulunan otuz yaş üstü bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme tesadüfi örneklem yoluyla seçilen 200 kişidir. Deneklerden ölçme aracını içtenlikle yanıtlamaları istenmiş, toplanan ölçme araçlarından eksik veya yanlış doldurulduğu tespit edilenler elenerek geriye kalan 200 katılımcı araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE

1.TASARRUF

1.1. TASARRUF KAVRAMI

Tasarruf kavramı, halk arasında yani günlük dilde genellikle tutumluluk, iktisatlılık anlamında kullanılmaktadır. Burada tasarruf kavramına yüklenen anlam en genel ifade ile “idarelilik” (tutumluluk)’ tir; insanların sahip oldukları kaynakları ister birey olarak, ister aile ya da firma olarak en rasyonel şekilde kullanması demektir. ⁴

Sözlükte ise tasarruf, sahip veya malik olma ⁵, herhangi bir şeyi dilediği şekilde kullanma hakkı, kullanım yetkisi, para veya başka bir şeyi hesaplı harcama, dikkatle kullanma, para biriktirme, idareli kullanma, tutumlu olma, harcamalarda israftan ve cimrilikten sakınıp orta yolu seçme gibi anlamlara gelmektedir. ⁶

Tasarruf kavramının günlük kullanışıyla iktisattaki anlamı arasında bir karışıklık yoktur. Kamuoyu için de, iktisatçı için de kişinin geliriyle tüketimi arasındaki geliri lehine olan fark tasarruftur. ⁷

Yine tasarruf; gelirin tüketilmeyen kısmı veya bir şeyi dilediği gibi kullanmak, ona sahip olmaktır. Yapılan tasarruflar genellikle; yatırım (üretim mallarına yapılan harcamalar), paranın işletilmeden saklanması (yastık altında tutma/ gömüleme) ve plasmaya (gayrimenkul, hisse senedi, altın veya tahvil satın almada kullanılması) yatırılması şeklinde kullanılmaktadır. ⁸

Tasarruf “gelirin tüketilmeyen ve çeşitli amaçlar için ayrılan kısmı” ya da ertelenmiş tüketimdir. Bu durumda yapılan fedakârlık sonucunda tüketim geciktirilmekte ve tasarruf, sahibinin elinde sonraki dönemler için bir birikimi oluşturmaktadır. ⁹

⁴ Murat Çetin, *Türkiye'nin Tasarruf Sorunu*, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004, s. 4.

⁵ Şemsettin Sami, *Temel Türkçe Sözlük; Sadeleştirilmiş ve Genişletilmiş Kâmûs-ı Türkî*, Karakuşak Basın ve Yayın Limited Şirketi, İstanbul 1985.

⁶ İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2011.

⁷ Tevfik Çavdar, *İktisat Kılavuzu*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1976, s.165.

⁸ Ayvaz Gökdemir, “Tasarruf”, Ötüken Yayınları, İstanbul 1985, C. 10, s. 3987.

⁹ Mahmut İnan, *Türkiye’de 1980 Sonrası Uygulanan Tasarruf Politikaları ve Tasarrufların Yatırımlara Dönüştürülmesinde Vergi Sisteminin Etkisi*, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, s. 4.

Başka bir tanıma göre de tasarruf “gelirle tüketim arasındaki olumlu farktır”. Gelirin tamamını tüketime kullanmayan yani tasarruf eden kimse dönem sonunda daha zengin olacaktır. Gelirinden fazla tüketen kişi ise, eski tasarruflarından yemiş, negatif tasarruf yapmış olacaktır.¹⁰

Bir başka tanıma göre ise “gelirin tüketim amacıyla kullanılmayan kısmına tasarruf denir. Tasarrufların bir gelir sağlamak için değerlendirilmeyip yastık altına saklanmasına gömüleme (iddihar) denir.”¹¹

Bu bilgileri şu şekilde toparlamak mümkündür. Kişi bakımından tasarruf, tüketimden vazgeçme anlamına gelir. Bir kimse tüketebileceği mal ve hizmetleri (gelirini) bu dönem yerine daha sonraki bir dönemde tüketmeye karar verirse tasarruf yapmış olur. Buradan hareket ederek tasarrufu, belli bir dönemde gelirin tüketilmeyen kısmı, ya da gelirle tüketim arasındaki pozitif fark olarak tanımlayabiliriz. Aradaki fark negatif olursa kişi gelirinden daha fazlasını harcamış demektir. Bu da ancak borçlanma ile olur.¹²

Yine benzer bir tanıma göre tasarruf “gelirin tüketilmeyen kısmıdır”. Milli geliri, bir yılda üretilen nihai mal ve hizmetlerin miktarı olarak düşünürsek, tasarruf, bu mal ve hizmetlerin tüketilmeyen kısmıdır. Bu haliyle tasarruf pasif bir artıktır.¹³

İktisadi sistemlerde ekonomik gelişmeyle birlikte tasarruf kavramı ve tasarrufların oluşumu hakkında farklı düşünceler ortaya konulmuştur. Bu nedenle gelişmeyle birlikte değişen iktisadi yaklaşımların ya da görüşlerin tasarruf hakkındaki düşüncelerine değinmekte yarar vardır.¹⁴

D.H. Robertson tasarrufu; “Dün kazanılmış, fakat bugün kullanılır hale gelmiş gelirden tüketime sarf edilmeyen miktardır” şeklinde tanımlamıştır.¹⁵ Marx, “artı değer in sermaye olarak kullanılmasına ve tekrar sermayeye dönüştürülmesine, sermaye birikimi”

¹⁰ Tezer Öcal, *Mikro İktisat*, İkinci Sayfa Yayınları, İstanbul 2006, s. 21.

¹¹ İlker Parasız, *İktisada Giriş*, Ezgi Kitabevi, Bursa 2006, s. 293.

¹² Tefik Pekin, *Ekonomiye Giriş*, Zeus Kitabevi, İzmir 2009, s. 23.

¹³ Tefik Pekin, *Makro Ekonomi*, Zeus Kitabevi, İzmir 2008, s.148.

¹⁴ Mahmut İnan, *Türkiye’de 1980 Sonrası Uygulanan Tasarruf Politikaları ve Tasarrufların Yatırımlara Dönüştürülmesinde Vergi Sisteminin Etkisi*, s. 5.

¹⁵ Sabri F. Ülgener, *Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme*, Der Yayınları, İstanbul 1991, s. 206.

diyerek; tasarrufu, sermaye birikimi kavramı ile birlikte artı değer olarak açıklamaya çalışmıştır.¹⁶

Adam Smith'e göre tasarruf, insanların koşullarını düzeltmek için düşündükleri ve ilk akla gelen yoldur. Adam Smith koşulları düzeltmenin yolunun her yıl düzenli olarak para biriktirmek olduğunu, böylelikle de servet artışının sağlanacağını söylemektedir. Adam Smith'e göre tasarruf, servet demektir.¹⁷

Keynes, "bildiğim kadarıyla herkes tasarrufun, gelirin, tüketim harcamasını aşan kısmı anlamına geldiği konusunda hemfikirdir"¹⁸ diyerek tasarrufun tanımını yapmaktadır. Keynes'e göre "tasarruf sadece bir kalıntıdır".¹⁹

F. Divisia'ya göre tasarrufun esas amacı bir kıymeti tüketimden korumak değil, daha faydalı ve verimli bir tüketimi daha az faydalı veya faydasız tüketim yerine koymaktır. Dolayısıyla tasarruf, tüketimlerin fayda derecelerine göre sıralanmasıdır.²⁰

P. A. Samuelson, insanların gelecekte daha büyük bir tüketimde bulunabilmek için bugünkü tüketimden vazgeçtiğini ve tasarrufta bulunduğunu söyleyerek, tasarruf miktarının, "safı reel gelir ile tüketim arasındaki farktan ibaret" olduğunu belirtmiştir.²¹

Fransız iktisatçı Charles Gide tasarrufu, ertelenmiş tüketim olarak tarif etmiştir.²²

Sait Emin Özbek "Tasarruf" isimli kitabında diğer bazı ünlü iktisatçıların tasarruf tanımını vermektedir:²³

- John Stuart Mill'e göre tasarruf: "...müstakbel bir mal için şimdiki tüketimden vazgeçme."
- J.B. Say'e göre tasarruf: "istihsalde (tüketimde) kullanılmak üzere ayrılan ürün".
- Truchy'e göre tasarruf: "(istihlakten imsak) tüketimden cimrilik."

¹⁶ Karl Marx, *Kapital*, Çev. Alaaddin Bilgili, Sol Yayınları, Ankara 1997, ss. 553.

¹⁷ Adam Smith, *Ulusların Zenginliği*, Çev. Ayşe Yunus, Mehmet Bakırcı, Alan Yayıncılık 1997, ss. 280.

¹⁸ John Maynard Keynes, *İstihdam Faiz ve Paranın Genel Teorisi*, Çev. Uğur Selçuk Akalın, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2010, ss. 62.

¹⁹ John Maynard Keynes, *a.g.e.* ss. 63.

²⁰ Sait Emin Özbek, *Mektep Tasarrufu*, Rıza Coşkun Basımevi, İstanbul 1939, s. 46.

²¹ Paul A. Samuelson, *İktisat*, Çev. Demir Demirgil, Menteş Kitabevi, İstanbul 1980, ss. 234.

²² Ahmet Kılıçbay, *Tasarruf ve Yatırımın Maliyeti ve Tarihi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1952, s.1.

²³ Sait Emin Özbek, *Tasarruf*, Aydınlik Basımevi, Ankara 1937, s. 13-20.

- C. Perrou'ya göre tasarruf: “asıl şahsi istihlak (tüketim) ve masraftan belirli bir kısım serveti istihsale (üretim) tahsis için tenzil etmektir (ayırmaktır).”
- Leon Walras'a göre: Tasarruf gelirin istihlakı (tüketimi) ile sermayelerin sigorta ve amortisman bedelleri arasındaki müspet farktır.”
- Pascal Boninsegni'ye göre: “Tasarruf insanların istihlakinden (üretiminden) ictinab ettikleri (çekindikleri) ekonomik servet kısmıdır.”

Tüm bu tanımların sonunda Sait Emin Özbek tasarrufu şu şekilde tanımlamıştır: “Tasarruf insanların iratları (gelirleri) üzerinden ayırıp biriktirdikleri kısım.”²⁴

Erdoğan Alkin tasarrufu, “gelirden tüketim harcamaları için kullanılmayıp arta kalan kısım”²⁵ olarak tanımlarken; Besim Üstünel ise tasarruf için: “tasarruf denince gelirin tüketim amacıyla kullanılmayan kısmı anlaşılmalıdır” demiştir.²⁶

Walter C. Neale, tasarruf- yatırım ilişkisini Klasik ve Keynesyen Analiz çerçevesinde şu şekilde özetlemiştir: Klasik Analiz'e göre, “tasarruf yapıyorum, öyleyse birileri yatırım yapıyor” önermesinden yola çıkarak, “önce birileri tasarruf yapar, sonra birileri yatırım yapar” önermesine ulaşır. Bu da yatırım için tasarrufun gerekli olduğunu söyler. Keynesyen Analiz ise, “birileri yatırım yapıyor, öyleyse ben tasarruf yapıyorum” önermesinden “yatırım, kendi tasarrufunu oluşturur” önermesine ulaşır.²⁷

Walter C. Neale, tasarruf tanımlarını ise iki farklı gruba ayırmıştı: Keynes'in “gelirin tüketimden artan kısmı” olarak yaptığı tanım ve L. Randall Wray'ın Kenneth Boulding'in “bilanço yaklaşımı”nı takip ettiği “Wray-Boulding” tanımı: Tasarruf, “tüketilmiş üretimdir...ki bu toplam varlıklara net ilave olarak tanımlanır.”²⁸

Keynesgiller insanların yalnızca Klasiklerin iddia ettikleri gibi faiz geliri elde etmek için değil, başka güdülerle de tasarruf ettiklerini dile getirirler. Bunlardan başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz:²⁹

²⁴ Sait Emin Özbek, *a.g.e.* s. 21.

²⁵ Erdoğan Alkin, *İktisat*, Filiz Kitabevi, İstanbul ty., s. 165.

²⁶ Besim E. Üstünel, *Ekonominin Temelleri*, yy., Ankara 1983, s.42.

²⁷ Murat Çetin, *Türkiye'nin Tasarruf Sorunu*, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004, s. 22.

²⁸ Murat Çetin, *a.g.t.* s.22.

²⁹ İlker Parasız, *İktisada Giriş*, Ezgi Kitabevi, Bursa 2003, s. 314.

- İnsanlar hastalık, deprem, heyelan vb. kötü günlerini düşünerek tasarruf yapabilirler.
- İnsanlar çocukların eğitimi için ya da emeklilik dönemlerinde düşecek gelirleri takviye etmek için tasarruf edebilirler.
- İnsanlar günün birinde önlerine çıkacak uygun fırsatları değerlendirmek için tasarruf yaparlar.
- İnsanlar spekülasyon güdüsüyle likit tasarruflarda bulunabilirler.
- İnsanlar cimri olabilirler.

Sait Emin Özbek “Tasarruf” isimli kitabında Adam Smith, Wilfredo Pareto ve Pascal Boninsegni’nin tasarruf hakkındaki görüşlerine yer vermiştir.³⁰

Adam Smith tasarrufun sebebini şu şekilde izah etmiştir: “...Bizi tasarrufa sevk eden prensip mukadderatımızı iyileştirmek arzusudur. Bu arzu hakikatte sakın ve hırssız olup bizimle beraber doğar mezarımıza kadar bizi takip eder.”

Wilfredo Pareto ve Pascal Boninsegni’ye göre bu amiller üç tanedir:

- Tasarruf edenlerin tasarruflarını kiraya vermek, ödünç vermek suretiyle alacakları kira veya faiz.
- Müstakbel ihtiyaçları göz önünde tutturana ihtiyat ve basiret.
- Sevki tabii (içgüdü).

Genel olarak, tasarruflarda bulunanların amacı, geleceği güvence altına almak, onun çeşitli olasılıklarına karşı tedbirli olmaktır.³¹

Kişi değil de toplum açısından ele alınırsa, tasarruf büyük önem taşır. Bir ulusal ekonomide üretilen mal ve hizmetlerin hepsi tüketilmeyip bir kısmı tasarruf edilir ve bu tasarruflar verimli yatırımlara dönüştürülürse ekonominin büyümesine olumlu katkı yapılmış olur. Ancak tasarrufların bu olumlu etkilerinden yararlanabilmek için, yapılan tasarrufların yastık altında tutulması (iddihar ya da gömüleme diyoruz) yerine, yararlı alanlara plase edilmeleri (bankaya yatırmak, hisse senedi almak gibi) gerekmektedir.³²

³⁰ Sait Emin Özbek, *Tasarruf*, Aydınlik Basımevi, Ankara 1937, s.22.

³¹ Sadun Aren, *Ekonomi Dersleri*, İmge Kitabevi, Ankara 2009, s.229-230.

³² Tefvik Pekin, *Ekonomiye Giriş*, Zeus Kitabevi, İzmir 2009, s. 23.

1.2. TASARRUF ÇEŞİTLERİ

1.2.1. Yurtiçi Tasarruf- Yurtdışı Tasarruf

Yurtiçi tasarruf, milli ekonomi içerisinde yapılan bireysel tasarruflar, kurum tasarrufları ve kamu tasarruflarından oluşmaktadır. Aynı zamanda; özel-kamusal, gönüllü-zorunlu, ayni-nakdi ve kurumsal- bireysel tasarrufların toplamı olarak ifade edilebilir. Yurtdışı tasarrufu ise, bir ülkenin yurtdışında ikamet eden vatandaşları tarafından yurt dışındaki gelirlerinden biriktirdikleri ekonomik değerler ile diğer ülkelerden yapılan borçlanmalar şeklinde tanımlamak mümkündür. Aynı zamanda, yabancı özel sermaye ve dış yardımları da yurtdışı tasarruflar içerisinde belirtmek mümkündür.³³

1.2.2. Özel Tasarruf- Kamusal Tasarruf

Tasarrufun kamu açısından dikkate alınması halinde ise “vasıtalı ve vasitasız vergilerden meydana gelen kamu gelirlerinden kamu cari harcamaları çıkardığımız zaman geriye kalan tutar kamu tasarruflarıdır. Kamu ve özel tasarrufların toplamı ise ekonomideki toplam tasarrufları verir.”³⁴

Bir ekonomide özel kesim tarafından gerçekleştirilen tasarruflar özel tasarruflar olarak adlandırılmakta ve bireylerin tasarrufları ile firma ve kurumların tasarruflarından oluşmaktadır.³⁵

1.2.3. Gönüllü Tasarruf- Zorunlu Tasarruf

Gönüllü tasarruf, gelir sahibi bir kimsenin hiçbir tesir altında kalmadan tasarrufa isteyerek karar vermesi ve tasarruf etmesidir. Ancak gelir düzeyi düşük olan toplumlarda özendirici bazı tedbirlerin olmaması gönüllü tasarrufta bulunmayı zorlaştırmaktadır.³⁶ Kişilerin istekle yaptıkları tasarruf miktarı ve süreci, bazı faktörlere bağlıdır. Bu faktörler, ulusal gelir ve miktarı ile bunun sosyal tabakalar arasındaki dağılımı, fertlerin tercihleri ve ihtiyaçlarıdır.³⁷

³³ Mahmut İnan, *a.g.t.* s.11.

³⁴ Erol Manisalı, *İktisada Giriş*, Der Yayınları, İstanbul 2010, s. 167.

³⁵ Mahmut İnan, *a.g.t.* s.12.

³⁶ Mahmut İnan, *a.g.t.* s. 12.

³⁷ Ayşe Merve Özer, *Türkiye’de Sermaye Hareketlerinin Gelişimi ve Yatırım-Tasarruf Üzerine Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2012, s. 8.

Vergiler yolu ile sağlanan tasarruflar, “zorlayıcılık niteliğini” taşıdıklarından “cebri” tasarruflar olarak adlandırılırlar.³⁸ Bunlara maaşlardan her ay kesilen ve emeklilik zamanı değerlendirilmiş şekilde geri alınan tasarruf teşvik fonlarını örnek olarak verebiliriz.³⁹

Zorunlu tasarruf devlet kesiminde, “vergi”, “mali piyasalara müdahale” ve “enflasyon” aracılığıyla gerçekleştirilirken, işletme kesiminde “oto finansman” şeklinde gerçekleştirilir. Devlet kesiminde, devletin vergi alması veya aldığı vergi oranlarını arttırarak oluşturduğu sermaye birikimi ile ülke savunması, ekonomi, kültür ve diğer üretim sahalarında yatırım yapması birer zorunlu tasarruftur.⁴⁰

Yine başka bir tanıma göre “enflasyonun yürüttüğü fiyat ve kar artışı içinde tüketimden koparılıp yatırıma hazır ve amade tutulan fonlar cebri tasarruf adını taşır”.⁴¹

1.2.4. Kurumsal Tasarruf- Bireysel Tasarruf

Kurumsal tasarruflar, gerçek kişiler dışında ve vergi kanunlarına göre kurum olarak kabul edilen ve buna göre muhasebe esasları belirlenen işletmelerin tasarruf amacıyla ayırdıkları ekonomik değerlerdir. Bu durumda, kurum niteliğindeki işletmelerin ayırdıkları çeşitli fonlar kurumsal tasarruf olarak değerlendirilir.

Bireysel tasarruf; gerçek bir kişinin belirli bir dönem içerisinde elde ettiği gelirinden çeşitli amaçlar için (ihtiyat, spekülasyon ve ileride harcamak vb.) biriktirdiği veya ayırdığı kısımdır.⁴² Başka bir tanıma göre ise “kişisel gelirlerden vergiler ve mal ve hizmet tüketimi indirildikten sonra kalan kısım kişisel tasarrufları oluşturmaktadır.”⁴³

2. YATIRIM

2.1. YATIRIM KAVRAMI

Yatırımın tanımı kullanıldığı alana göre çeşitlilik kazanmaktadır. Bu nedenle yatırımın birçok tanımı yapılmıştır. Genel olarak yatırım elde edilen paranın bir kısmının ayrılarak, mal ve hizmet üretimi için şirketlerin aktiflerinin değerlendirilmesinde

³⁸ Erol Manisalı, *İktisada Giriş*, Der Yayınları, İstanbul 2010, s. 168.

³⁹ Okan Acar, Murat Kıyılar, “Ülkemizde Tasarruf Oranlarını Etkileyen Faktörler ve Bölgeler Arası Tasarruf Alışkanlıklarının Tespiti Üzerine Bir Araştırma”, *Yönetim: İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi*, 2012, S.73, Kaynak: <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuiieyd/article/view/1023019025>, (Erişim Tarihi: 03.06.2015).

⁴⁰ Ayşe Merve Özer, *a.g.t.*, s. 9.

⁴¹ Sabri F. Ülgener, *Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme*, Der Yayınları, İstanbul 1991, s.210.

⁴² Mahmut İnan, *a.g.t.* s. 13.

⁴³ Demir Demirgil, “Tasarruf”, *Sabah Gazetesi Yayınları*, b.y.y, ty, s. 361.

harcanmasıdır. Fertler için yatırım; gelirlerin belirli bir kısmının ayrılarak, getiri elde etmek amacıyla tasarruf olarak değerlendirilmesidir. Ekonomistlere göre yatırım; bir ekonomide belirli bir dönemde mevcut sermaye malları ve teçhizatı stokuna yapılan net ilavelerdir. Finansman açısından yatırım ise, gelir getirmeyen nakdi varlıkların daha az likit varlıklara çevrilerek gelir getirir hale dönüştürülmesidir.⁴⁴ Başka bir tanıma göre de ekonomide yatırım, bir ülkenin veya bir kişinin sermaye mallarında ve teçhizat stokunda meydana gelen net bir artıştır. Kurulan yeni bir fabrika, yapılan yeni bir köprü, yeni bir demiryolu hattı, yeni bir baraj ve sulama kanalları, yeni okul, kışla ve hastane binaları yapılması yatırımlara örnek olarak verilebilir. Bu arada mevcut bir fabrikanın makinelerinin yenilenmesi ya da bazı yeni makinelerin ilavesi de yatırımdır. Aynı şekilde bir fabrikada, buna benzer bir iş yerindeki ve hatta ticarethanelerdeki stok artışlarını da yatırım kabul etmek gerekir.⁴⁵

İşletme biliminde yatırım fonların yaratıldığı ve kullanıldığı varlıklar olarak kabul edilmektedir. Yine işletmeciler içerisinde yatırım kavramını işletme bilançosunun aktifinde yer alan varlıkların toplamı olarak görenler yanında, yatırımı paranın çeşitli üretim unsurlarına dönüşmesi gibi düşüneneler de bulunmaktadır. Hatta yatırım kararlarının sadece yeni yatırım projelerindeki yatırımları içermekle kalmadığı, aynı zamanda mevcut varlıkların yöntemini de içerdiği çıktı düzeyine fiyatlamaya ve firmanın üretim sürecindeki faktör girdilerinin bileşimine ilişkin kararı da kapsadığı belirtilerek tüm yönetim kararlarını, yatırım olarak görenler de bulunmaktadır. Yatırım gelecekte daha fazla tüketimde bulunabilmek amacıyla bugünkü harcamalardan vazgeçme olarak da tanımlanmaktadır.⁴⁶

Ahmet Aksoy ve Cihan Tanrıöven, “Sermaye Piyasası ve Yatırım Araçları” isimli kitabında yatırımcının amaçlarını şu şekilde sıralamışlardır:⁴⁷

- Yatırılan sermayenin korunma isteği
- Devamlı ve belirli bir gelir sağlama arzusu

⁴⁴ Sezin Canbulat, *Türkiye’de Yatırım Araçlarının Getirilerinin Modellenmesi Üzerine Uygulama Çalışması*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2009, s.2.

⁴⁵ Tefik Pekin, *Ekonomiye Giriş*, Zeus Kitabevi, İzmir 2009, s. 23.

⁴⁶ Ahmet Aksoy, Cihan Tanrıöven, *Sermaye Piyasası Yatırım Araçları ve Analizi*, Gazi Kitabevi, Ankara 2007, s. 1-2.

⁴⁷ Ahmet Aksoy, Cihan Tanrıöven, *a.g.e.* s.9-10.

- Değer artışı sağlama isteği

Yatırım ekonominin üretim kapasitesini büyüttüğü için iktisadi büyüme ona bağlıdır. Büyümenin sağlıklı olabilmesi için hedeflenen tasarruflar ile hedeflenen yatırım miktarlarının uyum içinde olması gerekmektedir. Aksi takdirde hedeflenen tasarruflar hedeflenen yatırımları aşarsa işsizlik; yatırımların tasarrufları aşması halinde ise enflasyon gibi olumsuzluklar ortaya çıkmaktadır. Yatırımları kişi ve işletmelerin yaptıkları özel yatırımlar ve devlet yatırımları olarak iki bölüme ayırmak mümkündür. Özel yatırımlar genellikle kâr amacına yönelik olarak yapılırken; devlet yatırımları toplum için gerekli ve faydalı görülen alanlara yöneliktir.⁴⁸

2.2. YATIRIM ARAÇLARI

2.2.1. Gayrimenkul Piyasasında Yatırım

Gayrimenkul piyasası, gerek doğrudan gayrimenkullerle gerekse gayrimenkulleri temsil eden finansal araçlara yatırım yapılan piyasalardır. Gayrimenkul yatırımları genelde orta ve uzun vadeli olarak fonlarını değerlendirmek ve fazla riske katlanmak istemeyen ve enflasyona karşı yatırımının değerini korumak isteyen yatırımcıların tercih ettiği bir yatırım türüdür. Doğrudan gayrimenkul yatırımı, gayrimenkulün doğrudan satın alınmasını içerirken, dolaylı gayrimenkul yatırımı gayrimenkülü temsil eden sertifikaların alınması ya da asli amacı gayrimenkul yatırımları yaparak gelir elde etmek olan gayrimenkul yatırım ortaklıklarının (GMYO) hisse senetlerini almak şeklinde yapılmaktadır.⁴⁹

2.2.2. Gerçek Varlıklar Piyasasında Yatırım

Gerçek varlıklar ya da emtialar organize olmuş ticaret borsası ya da emtia borsası olarak ifade edilen piyasalarda işlem görmekte olup, diğer borsalara nazaran fiziki teslimat daha fazla olmaktadır. Dolayısıyla, yatırım amaçlı alım satımdan ziyade ticari amaçlı düşünceye sahip olan kişi ve kurumlar çoğunlukla işlem yapmaktadır. Ekonomik anlamda kullanılmak üzere alınan eşyaya mal, ticari anlamda alınana emtia (stok) denilmektedir.⁵⁰

⁴⁸ Gülden Ülgen, *İktisat Bilimine Giriş*, Der Yayınları, İstanbul 2007, s. 227.

⁴⁹ Ahmet Aksoy, Cihan Tanrıöven, *a.g.e.* s. 306-307-318.

⁵⁰ Ahmet Aksoy, Cihan Tanrıöven, *a.g.e.* s. 322.

2.2.3. Kıymetli Madenler Piyasasında Yatırım

Kıymetli madenler piyasası gerçek varlık piyasası niteliğinde olup, maden niteliğindeki emtiaların ve bunlara ait sözleşmelerin alınıp satıldığı piyasalardır. Kıymetli madenler piyasalarında altın, gümüş ve platin gibi madenler ile bu madenleri temsil eden sertifikalar işlem görür. İşlemler çoğunlukla spot olarak yapılmakta vadeli işlemlerde giderek yoğunlaşmaktadır. Çalışmamızda kıymetli madenlerden en çok bilinen ve yoğunluk gösteren altın temel alınarak yatırımcı açısından bilinmesi gereken temel noktalar açıklanacaktır.⁵¹

2.2.4. Kambiyo Piyasasında Yatırım

Kambiyo piyasaları yabancı ülke paralarının alınıp satıldığı ve globalleşmenin etkisi ile çok ani değişikliklere uğrayabilen ve sürekli izlenmesi gereken piyasalardır. Kambiyo piyasaları sadece döviz cinsinden yatırımlar açısından değil, uluslararası mal ve hizmet işlemleri ve döviz cinsinden fiyatı belirlenmiş menkul kıymetler, döviz cinsinden borçlanmalar açısından da izlenmektedir. Kambiyo piyasası döviz piyasası olarak da ifade edilmekte olup, efektif ve döviz cinsinden spot (anında) ve vadeli işlemler gerçekleştirilmektedir. Efektif, doğrudan nakit şeklindeki işlemleri kapsarken döviz, nakde dönüştürülebilir araçları yani kaydi para olarak ifade edilen çek, bono, havale, mevduat sertifikaları gibi araçları ifade etmektedir.⁵²

2.2.5. Para Piyasasında Yatırım

2.2.5.1. Mevduat Yatırımları

Mevduat, gerçek ya da tüzel kişinin elinde olan parasını belirli veya belirsiz bir süre için geçici olarak bankaya devretmesi biçiminde tanımlanabilir. Bu işlemde, parasını bankaya ödünç veren kişi, belirli ya da belirsiz bir süre için parasını kullanmaktan vazgeçmiştir, parayı alan banka ise aynı miktarı karşılaştıran faiziyle birlikte geri ödemeyi kabul etmiştir. Mevduat, bankanın emanet parasıdır. Bankalar mevduat hesap cüzdanlarıyla topladıkları bu emanet paraları ülkedeki çeşitli yatırım projelerinin finansmanında kullanırlar.⁵³

⁵¹ Ahmet Aksoy, Cihan Tanrıöven, *a.g.e.* s. 326-327.

⁵² Ahmet Aksoy, Cihan Tanrıöven, *a.g.e.* s. 336.

⁵³ Boğaç Ünal, *Potansiyel Yatırımcılar Açısından Finansal Yatırım Araçları ve Seçimlerine Kullanılan Teknikler*, (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1997, s. 59.

2.2.5.2. Repo Yatırımı

Repo işlemi elinde fon fazlası bulunan tasarruf sahibi, yatırımcı, kurumsal yatırımcı ve mali kuruluşların kısa vadeli atıl fonlarını, fon açığı bulunan kuruluşlara belli bir faiz karşılığında kullandırarak değerlendirmek ve böylece gelir sağlamak için yaptıkları bir işlem, başka bir açıdan da geri alma taahhüdüyle satış anlaşmasıdır.⁵⁴

2.2.5.3. Yatırım Fonu Yatırımları

Yatırım fonları halktan katılma belgeleri karşılığında toplanacak paralarla belge sahipler hesabına, riskin dağıtılması ilkesi ve inançlı mülkiyet esaslarına göre sermaye piyasası araçları, gayrimenkul, altın ve diğer kıymetli madenler portföyü işletmek amacıyla kurulan mal varlıkları olup tüzel kişilikleri yoktur. Çoğunlukla bankalar tarafından oluşturulan yatırım fonları bankalarda yatırım yapmak isteyen ve kısa vadede fonlarını değerlendirmek ve ihtiyaç anında hemen nakde dönüştürmek isteyen yatırımcılar açısından başka bir alternatif olmaktadır. Yatırım fonları yatırımcıların risk ve getiri tercihinine göre A (hisse senedi ağırlıklı) ve B (sabit getirili menkul kıymet ağırlıklı) tipi olarak iki tipte oluşturulmaktadır. Daha az risk isteyen dolayısıyla daha düşük getiriye razı olan yatırımcılar B tipi yatırım fonu alırken daha fazla riske razı olup daha fazla getiri isteyenler A tipi fon katılma belgelerini bankalardan alıp satabilmektedir.⁵⁵

2.2.6. Menkul Kıymet Piyasalarında Yatırım

2.2.6.1. Hisse Senedi

Hisse senedi, bir anonim şirketin sermayesinin birbirine eşit paylarından bir parçasını temsil eden ve kanuni şekil şartlarına uygun olarak düzenlenen hukuken kıymetli evrak hükmünde belgedir. Hisse senedi, bir borç senedi değil, bir ortaklık ve mülkiyet senedini ifade etmektedir. Şirketin işleyişini sürdürdüğü ve kar ettiği süreçte hisse senetleri sahiplerine kazanç sağlamaktadır. Bunun yanında tahvillerde olduğu gibi sabit bir getirisi yoktur. Şirketin bilanço karına ve yatırım kararlarına göre değişiklik göstermektedir.⁵⁶

⁵⁴ Boğaç Ünal, *a.g.t.* s. 63.

⁵⁵ Ahmet Aksoy, Cihan Tanrıöven, *a.g.e.* s. 376.

⁵⁶ *Borsapiyasasi1*, “Hisse Senedi Özellikleri ve Piyasası”, t.y., Kaynak: <http://www.borsapiyasasi1.com/hisse-senedi-ozellikleri-ve-piyasasi/>, (Erişim Tarihi: 11 Eylül 2015).

2.2.6.2. Tahvil

Tahvil devletin ya da anonim şirketlerin ödünç para bulmak için itibari kıymetleri eşit ve ibareleri aynı olmak üzere çıkardıkları borç senetleridir. Kamu borçlanma aracı dışındaki tahvillerin ihraç ve halka arzı için SPK'ya kaydettirilmesi gereklidir. Tahviller sahiplerine herhangi bir ortaklık hakkı vermez, sadece ihraççıya karşı alacaklılık hakkı sağlar. Tahvil hamilinin bir şirkete kullandığı sermaye yabancı sermayedir ve tahvil hamili, tahvili çıkaran kuruluşun uzun vadeli alacaklısıdır. Tahvil hamili şirketin aktif üzerinde alacağından başka hiçbir hakka sahip değildir. Şirketin yönetimine katılamaz. Buna karşılık şirketin brüt karından önce tahvil sahiplerinin faizleri ödenir. Tahvil sahipleri alacaklarını aldıktan sonra şirketin malvarlığı üzerinde hiçbir hak iddia edemezler.⁵⁷

Bunların dışında menkul kıymetler piyasasındaki diğer yatırım araçlarından bazıları hazine bonusu, finansman bonusu, devlet tahvili, özel sektör tahvili, banka bonusu ve banka garantili bonolar ile varlığa dayalı menkul kıymetlerdir.⁵⁸

2.2.7. Türev Araçlara Yatırım

2.2.7.1. Opsiyon Sözleşmeleri

Opsiyonlar, belli bir vadeye kadar (veya belirli bir vadede), opsiyona dayanak varlık oluşturan belli miktardaki bir malı, finansal ürünü, sermaye piyasası aracını veya ekonomik göstergiyi belli bir fiyattan (kullanım fiyatı) alma ya da satma hakkını, belli bir prim karşılığında opsiyonu satın alan kişiye (lehtara) veren ancak zorunlu tutmayan, buna karşın opsiyonun satıcısını (keşidecisini) lehtar tarafından talep edilmesi halinde satmaya ya da satın almaya zorunlu tutan sözleşmelerdir.⁵⁹

2.2.7.2. Swap

Swap, iki tarafın birbirlerine belirli periyodlarla ödeme taahhütlerini içeren bir sözleşmedir. Swap sözleşmeleri bir borçlanma veya yatırım yöntemi olmayıp sadece mevcut borçların veya yatırımların nakit akımlarını değiştirmeye yarayan finansal

⁵⁷ Filiz Akgül, *Türkiye'deki Tahvil Piyasası: Bazı Temel Makroekonomik Göstergelerin İMKB Tahvil/Bono İşlem Hacmine Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005, s.4.

⁵⁸ Ahmet Aksoy, Cihan Tanrıöven, *a.g.e.* s. 418.

⁵⁹ Cemil Akbebek, *Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinden Sağlanan Gelirlerin Vergilendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011, s. 39.

araçlardır. İki tarafın bir varlık ya da yükümlülüğe bağlı olan nakit akışını aralarında değiştirdikleri işlemdir. Örneğin on yıllık sabit faizli borca sahip bir firma ile benzer ancak dalgalı faizli borca sahip bir firma birbirlerinin yükümlülüklerini değiştirebilir. Swap işlemlerinde, faiz oranları ile döviz kurlarındaki değişimler sonucunda ortaya çıkan riski en aza indirmek amaçlanmaktadır.⁶⁰

2.2.7.3. Vadeli İşlemler

Vadeli işlem sözleşmeleri, hukuki olarak bağlayıcı olan ve sözleşmeye konu olan ürünü ileri bir tarihte satın almak veya satmak üzere yapılan sözleşmedir. İleri bir tarihte, fiyatı bugünden belli olan bir ürünü almak isteyen taraf vadeli işlem sözleşmesi satın alır. İleri bir tarihte fiyatı bugünden belli olan herhangi bir ürünü teslim etmek isteyen taraf ise vadeli işlem sözleşmesi satar. Sözleşmeler, vade sonunda teslim edilecek ya da alınacak ürünün miktarını, niteliklerini, teslimat tarihini ve koşullarını kapsamaktadır. Vadeli işlem sözleşmelerinin nitelikleri sözleşmelerin işlem gördüğü borsalar tarafından belirlenir.⁶¹

2.3. İSLAM'DA HELAL OLMAYAN YATIRIM ARAÇLARI

Hemen bütün din, hukuk ve ahlak sistemlerinde yasaklar, çirkin ve yakışsız telakki edilen davranışlar vardır. Semavi dinlerin sonuncusu ve en mütakâmil olan İslam da, fert ve cemiyet halinde insanlığın hayrına olmak üzere getirdiği mükellefiyetler manzumesi içinde yasaklara yer vermiştir.⁶²

Helal, yasak olmayan, serbest sahayı ifade eder; bunun tabanında “yapana sevap, yapmayana günah olmayan” mübah vardır, sonra sırasıyla müstehab, vacip, farz gelir. Helal, mübahın sınırında son bulur. Bundan sonra mekruh ve haram vardır. Bunların ikisinin de yapılmaması Şâri tarafından istenmiştir. Ancak mekruhta kesinlik yoktur, haramda ise kesinlik vardır; haram ve mekruh işleyen dünyada kınanır, bazı cezalara müstehak olur, ahirette ise azaba uğrar. Mekruhu haramdan ayıran ölçü Hanefilere göre delilin haramda kat'i (kesin), mekruhta zannî olmasıdır. Diğer müçtehitlere göre yasaklama iradesinin mekruhta sert ve kesin olmaması, haramda ise sert ve kesin

⁶⁰ Fethiye Özhüsrev, *VOB (Vadeli İşlemler Piyasası) Piyasasının İşleyişi ve Gelişimi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010, s. 40.

⁶¹ Şirin Baykuş, *Türkiye Vadeli İşlemler Borsasının AB Ülkeleri İle Karşılaştırılması*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009, s. 3-4.

⁶² Hayrettin Karaman, *Helaller ve Haramlar*, İz Yayıncılık, İstanbul 2002, s. 13.

olmasıdır. Haram kılınan şey veya fiil, kendisinde bulunan, hiç ayrılmayan zarar, kötülük ve pislik sebebiyle haram kılınmış ise buna “li-aynihî haram” denir. Kendi tabiat ve vasfından değil de kazanma şekli ve yolu gibi dıştan bir sebeple haram ise “li-gayrihî haram” denir.⁶³

Dünyada yer altı ve yer üstü zenginlikleri, bitki örtüsü ve hayvanlar âlemiyle insanın istifadesine sunulmuştur. Bunlardan yararlanmanın ölçü ve sınırı belirlenmiş, insanoğluna kendisi için, “ancak çalıştığının karşılığının verileceği” bildirilmiştir. Cenab-ı Hak, rızıkı vermeyi üstlenmiş, ancak hayırla şer, helal ile haram açıklanmış ve insan helal yoldan kazanmaya teşvik edilmiştir. İslam’da ticaretle ilgili ayet ve hadislerde yer alan ortak nitelik, ticari ve iktisadi hayatta aldanma, aldatma ve bu yolla oluşacak haksız kazancı önlemek ve karşılıklı risk ilkesini hâkim kılmak olarak özetlenebilir. Nisa suresinin 29. ayetinde şöyle buyrulur: “*Karşılıklı rızaya dayanan ticaret yolu dışında, mallarınızı aranızda batıl (haksız ve haram) yollarla yemeyin*”. Hz Peygamber (s.a.s)’e hangi kazancın daha üstün olduğu sorulduğunda şöyle cevap vermiştir: “Kişinin elinin emeği ve dürüst yapılan (mebrûr) alışveriştir”. Yalan yere yemin ve aldatma karışmayan satış satım akdine “mebrûr alışveriş” denir. Başka bir hadiste şöyle buyrulur: “*Bir kimse kendi elinin emeğini yemekten daha hayırlı bir yemek yememiştir. Şüphesiz Allah’ın nebisi Davud (a.s.) da (zırh yaparak) kendi elinin emeğini yiyordu.*”⁶⁴

İslam’da kazanma, mal mülk edinme tıpkı ilim gibi farz telakki edilmiş, kişinin kimseye muhtaç olmadan hayatını sürdürebilmesi, çoluk çocuğun nafakasını temin etmesi maksadıyla meşru yoldan çalışıp kazanması ibadet ve cihat ölçüsünde kutsal ve değerli bir davranış olarak nitelendirilmiştir. İslam’da çalışıp kazanma bu şekilde teşvik edilmekle birlikte, kazanç yolları ayrı ayrı sayılarak aralarında üstünlük ve öncelik sıralaması yapılmayıp konu tamamen kişilerin ve toplumların şart ve imkânlarına, ihtiyaç ve kabiliyetlerine bakılarak kendi tabii seyri içinde şekillenmesi istenmiştir. Fakat İslam, kazanç yolları, mal ve mülk edinme konusunda önemli bir ilke olan meşruiyet prensibi esas alarak hırsızlık, gasp, faiz, zina, kumar, rüşvet gibi kazanç yollarını dini, ahlaki ve hukuki planda yasaklamış, bu yollarla elde edilen kazanca ve mala da hiçbir değer atfetmemiştir. İslam’da asli ve tabii kazanç yolu emektir. Dünya nüfusunun az, tabii

⁶³ Hayrettin Karaman, a.g.e., s.14-15.

⁶⁴ Hamdi Döndüren, “İslam Hukukunda Helal Kazanç”, *Helal Kazanç Helal Tüketim*, Der. Mustafa Yeşilyurt, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2013, 81-82.

servet ve imkânların hayli zengin olduğu dönemlerde kimsesiz ve işlenmemiş araziyi işleyerek mülkiyete katma, sahipsiz odun ve otları mülk edinme, avlanma gibi usuller de netice itibariyle emek yoluyla kazanç kapsamında görülmüş ve teşvik edilmiş, daha sonraları da bu yolların işletilmesi belli kurallara bağlanmıştır. Miras, vasiyet, nafaka, zekât, hibe gibi ârizî ve istisnai yollarla kazanılan mallar da başlangıcı itibariyle emeğe dayalı kazançlardır. Bir defasında Resûlullah, Tebük dönüşünde Sa'd b. Muâz ile karşılaşmış tokalaşmış, ellerinin nasırlaşmış olduğunu görünce bunun sebebini sormuş, o da "Çoluk çocuğumun nafakasını temin için hurma bahçemde çalışıyorum" cevabını verince Hz. Peygamber, Sa'd b. Muâz'ın elini öpmüş ve "*İşte bu eller Allah'ın sevdiği ellerdir*" buyurmuştur. (Serahî, Mebcut, c. 30, s.245). Bu hadislerde övgüyle sözü edilen çalışmayı, sadece tarlada, bağ ve bahçede bedenen çalışma şeklinde değil, gerek beden gerekse zihin gücüne dayalı olarak sarf edilen her türlü emek ve çalışma şeklinde anlamak gerekir.⁶⁵

Helal kazanç duyarlılığının azalması kişinin inancının ve dindarlığının zayıflaması anlamına gelmektedir. Hz Peygamber: "*İnsanlar üzerinde öyle bir zaman gelecek ki, o devirde kişi ele geçirdiği malı helalden mi, yoksa haramdan mı kazandığına hiç aldırmayacak.*" (Buhari, Buy'ü, 7; Nesai, Buy'ü, 2) buyurarak bu konuda ümmetini uyarılmışlardır. Bu nedenle İslam büyükleri kişinin servetinin kaynağını araştırmamasını ve devamlı olarak Allah'ın murakabesi altında bulunduğunun bilincinde olmamasını iman zayıflığı olarak açıklamışlardır. Esasen helal kazanç duyarlılığı ya da farkındalığı oluşturmadan, sadece helal ya da haramları kural olarak hatırlatmanın, insanların gerek bireysel, gerekse iş, ticaret ve sosyal hayatları üzerinde fazlaca bir değişikliğe yol açması beklenmemelidir. Şüphesiz bu duyarlılığın oluşmasında kişiye sorumluluklarını hatırlatan ve her an Allah'la beraber olma bilinci kazandıran iman, zikir ve ihsan kavramları büyük önem arz etmektedir. Bu yüzden Kur'an-ı Kerim'de Cuma Suresinin 9-10. ayetlerinde müminlere hitaben; "*Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapılacağı zaman, hemen Allah'ın zikrine (Cuma namazına) koşun ve alış verişi bırakın. Eğer bilerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır.*", "*Namaz kılınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan yeryüzünde arayın. Allah'ı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz.*" buyurularak, Cuma namazına çağrılan ve bu ibadeti eda eden müminlere namazdan sonra

⁶⁵ *İlmihal*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.

yeryüzüne dağılmaları ve Allah'ın lütfundan nasip aramaları tavsiye edilirken; ikinci ayetin sonunda, “Allah’ı çok zikredin ki kurtuluşa ersiniz” ifadesinin yer alması anlamlıdır. Çünkü Cuma namazı kılınmış ve ibadet eda edilmiş olmasına rağmen; iş, ticaret ve çalışma hayatına dönen müminlere tekrar Allah’ı zikretme hatırlatması yapılmaktadır. Zikir ise, Allah’ı isim ve sıfatlarıyla anmak, tefekkür etmek, Allah’ı gönülden çıkarmamak; vücudun bütün organlarıyla Allah’ın emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından sakınmak, Allah’la her an beraber olma bilincine, yani ihsan mertebesine ulaşmak gibi anlamlara gelmektedir. Yukarıda mealleri verilen ayet-i kerimelerden anlaşılan odur ki, kazançta helal duyarlılığı ya da farkındalığın oluşması için, sadece belli zaman ve mekânlarda değil; iş ve çalışma hayatının içerisinde de Allah’ı çokça zikredip, helal ve haram prensiplerini hatırlayarak ihsan mertebesine ulaşmak; yüce Mevla’nın varlığını her zaman yanımızda hissederek ve rızasını gözeterek helalinden çalışıp kazanmak çok önemlidir.⁶⁶

2.3.1.Faiz

İslam bütün çeşitleri ve miktarlarıyla faizi yasaklamış, haram kılmıştır. Kur’an-ı Kerim’in son inen ayetlerinden birisi şöyledir: “Ey iman edenler! Allah’tan sakının, inanmışsanız, faizden arta kalmış hesaptan vazgeçin. Böyle yapmazsanız bunun Allah’a ve Peygamberine açılmış bir savaş olduğunu bilin. Eğer tövbe ederseniz sermayeniz sizindir. Böylece haksızlık etmemiş ve haksızlığa uğramamış olursunuz. Borçlu darda ise eli genişleyinceye kadar beklemelidir.” (Bakara 2/278-280)⁶⁷

2.3.2.Tahvil

Tahvil, alınıp satılabilen faizli borç senedi mahiyetindedir. Tahvili ister devlet çıkarsın, ister hususi şahıs ve şirketler çıkarsın esas faiz karşılığında borç almaktır. İslam faiz alıp vermeyi haram kıldığına göre tahvil alıp satmak, bu yoldan kazanç elde etmek de helal değildir.⁶⁸

⁶⁶ Muhlis Akar, “Kazançta Helal Duyarlılığın Sahip Olabilmek”, Diyanet Dergisi, 2010, S.238, Kaynak: <http://www.diyandergisi.com/diyandergisi-142/konu-930.html>, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2015).

⁶⁷ Hayrettin Karaman, *Helaller ve Haramlar*, İz Yayıncılık, İstanbul 2002, s.70.

⁶⁸ Hayrettin Karaman, *a.g.e.* s.81.

2.3.3.Hisse Senedi

Şirketler, şahıslar ve menkul değerler borsasında alınıp satılan hisse senetleri, ticaret, hizmet veya üretim yapan bir şirkete ortaklığı ifade etmektedir. Bu senetleri alan şahıs, senedin temsil ettiği ölçüde şirketin kar ve zararına ortak olmaktadır. Şirketin ürettiği mal alkollü içki, uyuşturucu vb haram bir mal olmadıkça, ticari şirket ticaretini, İslam'ın haram kıldığı şekilde yapmadıkça bu ortaklık meşrudur, mezkûr senetler alınıp satılır, elde edilen kar da helaldir. Hisse senedinin ait olduğu şirketin ana sermayesi helal olmakla beraber zaman zaman banka kredisi alıyor yahut banka ile muamele yapıyor ve karın bir kısmı da bu faizli krediden hâsıl oluyor ise hisse sahibi Müslüman, elde ettiği karın bir kısmını (faizli krediden hâsıl olan kısmı) mülkünden çıkarıp fukaraya vermelidir.⁶⁹

2.3.4.Yatırım Fonları

Portföy geniş anlamıyla bir kişinin ya da kuruluşun sahip oldukları varlıkların tümünü ifade eder. Dar anlamıyla portföy ise sermaye piyasası araçları ve kıymetli madenlerden oluşan varlık grubudur. Yatırım fonları halktan topladıkları paralar karşılığı, hisse senedi, tahvil gibi sermaye piyasası araçlarından ve kıymetli madenlerden oluşan portföyleri yönetirler. Her bir yatırımcı fonun sahip olduğu portföyün bir kısmını temsil eden katılma belgesini alarak fona ortak olurlar. Fon yatırımınızdan, şu üç yoldan para kazanabilirsiniz: İlk olarak fon sahip olduğu menkul kıymetlerden kar payı, faiz olarak menkul kıymetlerden gelir elde eder. Fon elde ettiği bütün gelirlerini fon portföy değerine yansıtır. Fonun sahip olduğu menkul kıymetlerin fiyatı artabilir. Eğer fon fiyatı yükselen bu menkul kıymeti satarsa sermaye kazanç elde eder. Fon elde ettiği bu sermaye kazancını veya zararını fon portföy değerine yansıtır. Yukarıdaki açıklamalar da gösteriyor ki yatırım fonlarının gelirleri içinde faiz de vardır ve önemli bir yer tutmaktadır. İslam dünyasında ve Batı'da çalışan, faize ve harama bulaşmayan yatırım fonları vardır, ama Türkiye'deki yatırım fonları faizden arındırılmış değildir. Bu sebeple yatırım fonlarına katılarak buradan gelir elde etmek caiz değildir.⁷⁰

⁶⁹ Hayrettin Karaman, *a.g.e.* s.78.

⁷⁰ *Hayrettinkaraman.net*, "Yatırım fonları, A B tipi fon, portföy, faiz", t.y, Kaynak: <http://www.hayrettinkaraman.net/sc/00143.htm>, (Erişim Tarihi: 22 Ekim 2015).

3. DİNDARLIK

3.1. DİNDARLIK KAVRAMI

Dindarlık kavramının tanımına geçmeden önce dindarlığın kelime anlamına değinmek gerekir. İngilizcede *religious commitment*, *religious involvement*, *religiosity* ve *religiousness* terimleri ile ifade edilmektedir.⁷¹ Türk dil kurumuna göre ise dindar “din inancı güçlü, din kurallarına bağlı (kimse), mütedeyyin”⁷² anlamına gelirken dindarlık ise “dindar olma durumu, mütedeyyinlik” olarak açıklanmaktadır.⁷³

Din ve dindarlık kavramlarının birbirinden farklı anlamları vardır. Çeşitli disiplinler hem kendi içlerinde hem de diğer disiplinlerden bağımsız olarak bu kavramları tanımlarlar. Dinin tanımında ortaya çıkan problemler dindarlığın tanımı için de geçerlidir. Sosyal bilimciler toplumsal konuları incelerken dindarlığa büyük önem atfederler. Fakat dindarlık kavramının nasıl tanımlanıp kullanılacağı hakkında tam bir mutabakat mevcut değildir. Çünkü “ne tür bir hadisenin din olarak adlandırılabilirliği” konusunda henüz anlaşmaya varılmış değildir. Daha da önemlisi insanların dinleri, farklı değerlere ve davranışlara verdikleri öneme ve boyutlarına göre büyük ölçüde değişmektedir.⁷⁴

Her din, kendi içerisinde bir yaşantı örgütlenmesine sahiptir. Bir kişinin dindar olduğuna dair yapılan vurguda, o kişinin kendi inanç alanı içindeki bireysel gerçekliği göz önüne alınmaktadır. Birey, içsel olarak yaşadığı Tanrısal olana bağlılığı, gündelik hayatın her alanında dışa yansımalarını göstermektedir.⁷⁵

Din gibi karmaşık bir fenomen, tek boyutlu kategorilerle, söz gelimi sadece geleneksel kavrayışların beklentilerini dikkate alan bir çerçeve ile anlaşılabilir. Dinin genel olarak işlevlerine dikkat edildiğinde, dindarlığın da bu işlevlerden bağımsız olarak var olmadığı açıkça görülecektir. O halde burada dinin işlevlerini dikkate alırken onun geçmiş ve şimdiki konumunu her zaman dikkate alan bir analitik yaklaşıma ve anlama

⁷¹ Yahya Turan, *Kişilik Özellikleri ve Dinsel Yönelimler Üzerine Bir Araştırma*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009, s. 103.

⁷² *Türk Dil Kurumu*, “Dindar”, 2006, Kaynak: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=DİNDAR, (Erişim Tarihi: 01 Ağustos 2015).

⁷³ *Türk Dil Kurumu*, “Dindarlık”, 2006, Kaynak: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=DİNDARLIK, (Erişim Tarihi: 01 Ağustos 2015).

⁷⁴ Ali Ulvi Mehmedoğlu, *Kişilik ve Din*, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul 2006, s. 30.

⁷⁵ Fatma Yoğurtcu, *Yetişkinlerde Dindarlık ve Ruh Sağlığı*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2009, s.14.

çabasına ihtiyaç söz konusudur. Bu bağlamda dinin sembolik bütünleştirme, toplumsal kontrol ve toplumsal yapılandırma gibi işlevlerine de dikkat etmek gerekir. Aslında her din, bir yandan toplumdaki yerleşik düzeni koruma konusunda bir takım roller üstlenirken bir yandan da bu düzeni daha yüksek bir bilinç ve inanç evreninde değiştirmeyi talep etmektedir. Bu da dinlerin hem değişim hem de durgunluk için elverişli şartlarda dikkate değer roller üstlendiğini göstermektedir.⁷⁶

Din kişinin kendi dışındaki çevrenin alışkanlıklarından veya nesilden nesle aktarılan ölümsüz eserlerden müteessir olarak yaşayabileceği objektif bir gerçeklik iken dindarlık (religiosity), dinin sübjektif yaşantı halidir. Öznel bir deneyim olduğu için tanımının yapılması zordur. Çünkü her din, kendi içindeki inanç ve ibadet yapısına göre farklı dindarlık biçimleri oluşturmakta dinin her bir ferdi dini algılayıp yaşantı haline getirirken farklılıklar sergilemektedirler.⁷⁷ İslam söz konusu olduğunda dindarlıktan kastedilen, onun takvanın türlü biçimleriyle kayıtlı olmasıdır ve kuşkusuz dindarlık, belli düzeyde insani değişkenlikle paralel olarak pekala sübjektiflik arz edebilmektedir. İslam'ın sıradan insanlar için gerçekte ne ifade ettiğinden hareketle ortaya koyacak gözlemler bile bizi, söz gelimi yaş, cinsiyet, aidiyet ve sınıf ayrışmalarının insanları dinle ne düzeyde bir ilişkiye soktuğuna dair pek çok veri ve buna bağlı yargılara ulaştırması mümkündür.⁷⁸

“Dindarlık kavramıyla kastedilen, çok defa bir dine mensup kişilerin dini yaşantılarıdır” Dolayısıyla bu kavram kişiye, kültüre ve mensup olunan dinin esaslarına göre farklı anlamlar kazanır. Yahudi ile Müslüman'ın dindarlık anlayışı farklı olduğu gibi iki Müslümanın dindarlıkları da yaşam tarzlarına göre farklılıklar gösterebilir.⁷⁹ O halde dindarlık, belli bir dinin inanç ve öğretilerinin belli bir zaman ve şartlarda belli bir kişi, grup ya da toplum tarafından yaşanmasını ifade etmektedir. Dindarlık hem kişinin bağlı olduğu dine ait inançlar, ilgiler ve etkinliklerle meşgul olma düzeyi ve hem de bireysel ya da grup düzeyinde yapılaşmış biçimlerini ihtiva eden bir kavramdır.⁸⁰

⁷⁶ Necdet Subaşı, *Gündelik Hayat ve Dinsellik*, İz Yayıncılık, İstanbul 2004, s.97-98

⁷⁷ Ali Ayten, *Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık İlişkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004, s. 43.

⁷⁸ Necdet Subaşı, *a.g.e.* s.98

⁷⁹ Veysel Uysal, *Türkiye'de Dindarlık Ve Kadın*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2003, s.64.

⁸⁰ Hayati Hökekleli, *Din Psikolojisine Giriş*, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul 2010, s.43.

Köktaş dindarlığın, “empirik bir konu olabilen, insanın mensup olduğu grubun uzlaşmasına uygun dini olarak nitelenebilen tutum, tecrübe, davranış tarzlarının bütünü” olarak algılanabileceğini ifade etmektedir.⁸¹

Subaşı dindarlığı, “bireyin dinsel yapısıyla kurduğu bağlılık düzeyinin öznel ifadesi” olarak tanımlamaktadır.⁸²

Okumuş’a göre dindarlık “insanın iman-amel temelinde ortaya koyduğu dini tutum, deneyim ve davranış biçimini, yani dini yaşantıyı veya dindarca hayatı; inanılan dinin emir ve yasakları doğrultusunda yaşamayı ifade eden ve inanç, bilgi, tecrübe/duygu, ibadet, etki, organizasyon gibi boyutları olan bir olgu” olarak tanımlamaktadır.⁸³

Arslantürk ise dindar ve dindarlık kavramlarını şu şekilde tanımlamıştır: “dindar din özelliği taşıyan herhangi bir dini kabul eden, benimseyen ve davranış haline dönüştüren kişi, dindarlık ise din özelliği taşıyan herhangi bir dinin kabulü, benimsenmesi ve davranış haline getirilmesi derecesini ifade eder.”⁸⁴

Tekin ise dindarlığı “dinin insan hayatına nüfuz derecesi” olarak tanımlarken,⁸⁵ Zümrüt dindarlığı “alenî inançlılık” olarak tanımlamaktadır. İnançlılık özgürlüğe ve aleniliğe dayanıyorsa, dindarlık söz konusu olabilir.⁸⁶

Glock ve Stark’a göre “dindarlık” kelimesi insanlar arasında çok farklı anlamlarda algılanmaktadır. Kiliseye üyelik, bir dini doktrine inanç, ahlaklı bir yaşam, cemaate katılmak ve buna benzer davranışlar, görüşler ve şartların hepsi dindarlığın ve dine teslimiyetin göstergesidir. Roof ise dindarlığı “bireyin doğüstü ve/veya yüksek güç (high intensity) değerleri ile ilişkili inanç ve davranışları olarak tanımlamaktadır. Himmelfarb, dindarlığı “ bir kişinin mensup olduğu dinine ait ilgiler, inançlar ve faaliyetlerle meşgul olma düzeyi olarak tarif etmektedir. Yapıcı ise dindarlığı “kurumsal dinin bireysel ve içsel yaşanması biçiminde ifade etmektedir. Onay, “insan ile Yüce varlık arasındaki

⁸¹ M. Emin Köktaş, *Türkiye’de Dini Hayat*, İşaret Yayınları, Ankara 1993, s. 63.

⁸² Necdet Subaşı, “Türkiye Dindarlığı, Yeni Tipolojiler”, *İslamiyat*, 2002, C. 5, S.4, s. 24.

⁸³ Ejder Okumuş, “Gösterişçi Dindarlık”, *Dindarlık Olgusu Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri*, Der. Hayati Hökelekli, Kurav Yayınları, İstanbul 2004, s.116.

⁸⁴ Zeki Arslantürk, “Dindarlığın Bağımsız Değişkenleri”, *Dindarlık Olgusu Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri*, Der. Hayati Hökelekli, Kurav Yayınları, İstanbul 2004, s. 239.

⁸⁵ Mustafa Tekin, “Dindarlık Bağlamında Amel-i Salih Kavramına Sosyolojik Bir Yaklaşım”, *Dindarlık Olgusu Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri*, Der. Hayati Hökelekli, Kurav Yayınları, İstanbul 2004, s. 53.

⁸⁶ Osman Zümrüt, “Sevr’den Cumhuriyet’e Müslümanlık (Dindarlık) Anlayışı; Bugünkü Dindarlık Anlayışımız Nasıl Olmalı?”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2005, S.20-21, s.18.

içsel/manevi bağlantıyı “inanç”, bu bağlantı çerçevesinde oluşan ilişkiler bütünü “din”, bunların bireysel hayata yansımaları ise “dindarlık” olarak ele almaktadır.⁸⁷

Daha kapsamlı bir tanımla “dindarlık, insanın iman-amel temelinde ortaya koyduğu dini tutum, deneyim ve davranış biçimini, yani dini yaşantıyı ve dindarca hayatı; inanılan dinin emir ve yasakları doğrultusunda yaşamayı ifade eden ve inanç, bilgi, tecrübe, duygu, ibadet, etki ve organizasyon gibi boyutları olan bir olgu olarak anlaşılabilir.” Bu durumda dinler arasında birçok farklılıklar olmakla birlikte, dindar insanların dini yaşayışlarını ifade etmek için yöneldikleri alanların ortak özellikler taşıdığı görülmektedir. Nitekim din psikolojisi literatüründe de dindarlığın, tezahür ettiği inanç, ibadet, bilgi, duygu ve etki gibi yansımalarına bakılarak değerlendirilmesi ve anlaşılması cihetine gidilmektedir.⁸⁸

3.2. DINDARLIĞIN BOYUTLARI

Dindarlık çok boyutlu bir olgudur. Dindarlık konusundaki çalışmalarıyla ünlü Glock ve Stark’ın belirttiği gibi “dindar”ın anlamının ne olduğu konusunda bütün insanlar aynı şeyi söylemezler. Hem modern karmaşık toplumlarda, hem de en homojen ilkel gruplarda aynı durum söz konusudur. Tek bir dini gelenekte bile birçok farklılık bulunabilir. Dolayısıyla dindarlık konusunda üzerinde durulması gereken en önemli husus, ondaki bu çok yönlülük ve boyutluluktur.⁸⁹

Bir toplum içinde yaşayan insanın dindarlığının nasıl tespit edilebileceği veya dinin insan hayatının hangi yönlerini ne derece etkilediği tartışmaları, dindarlığın boyutları meselesini ortaya çıkarmıştır.⁹⁰

Dünyadaki çeşitli dinlere bağlı kişi ve grupların hayatları incelendiğinde, dindarlığın kendisini tek değil birçok alanda ifade ettiği ve açığa vurduğu görülmektedir. Farklı din mensuplarının bu anlamda dindarlık yaşantıları bakımından ortak bir özellik taşıdığı söylenebilir. Bu ortak özellik yaşanan dindarlığın boyutlarında kendisini ortaya koyar. Bir kimsenin ya da grubun nasıl bir dindar olduğu, bu boyutlar çerçevesinde

⁸⁷ Yahya Turan, *Kişilik Özellikleri ve Dinsel Yönelimler Üzerine Bir Araştırma*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009, s. 105.

⁸⁸ Emine Küçükcalp, *Ahlaki Yargı Gelişimi ve Dindarlık Arasındaki İlişki*, (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2004, s. 39.

⁸⁹ Mustafa Arslan, “Dindarlık Farklılaşması ve Popüler Dindarlık”, *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*, Der. Ünver Günay ve Celaleddin Çelik, Karahan Kitabevi, Adana 2006, s. 289.

⁹⁰ M. Emin Köktaş, *Türkiye’de Dini Hayat*, İşaret Yayınları, Ankara 1993, s.50.

inceleme ve tanımlama konusu olabilmektedir. Din psikologları dindarlığı incelemek için bilimsel olarak geçerli çerçeveler ve tanımlamalar yapma ihtiyacı duymuşlardır. İlk zamanlar ibadetleri yerine getirme gibi tek boyutlu bir yaklaşım zamanla yerini çok boyutlu yaklaşıma bırakmıştır.⁹¹

Dindarlığın boyutlarının gündeme gelmesi, “bir toplum içinde yaşayan insanın dindarlığının nasıl tespit edileceği veya dinin insan hayatının hangi yönlerinde ve ne derecede etkide bulunduğu” meselesini tartışmaktan kaynaklanmıştır. Dindarlığın boyutlarının sayısı ve niteliği ile ilgili tartışmalar devam etse de, dindarlıkla ilgili bakış açıları genellikle bu kavramların çok boyutlu olduklarını kabul eder.⁹²

İlk defa Joseph Fichter bireysel dindarlığın çeşitli boyutlarını tespit etmeyi ve bu boyutların empirik olarak araştırılmasının temelini ortaya koymayı dener. Onun tespitine göre insanlar (Katolikler), “gerçek dindar”, “şekilci”, “kenarda” ve “kapalı(gizli, saklı)” dindar olarak sınıflandırılır. İnsanların bu şekilde sınıflandırılmasında ağır basan, onların düzenli ritüellere (ekmek şarap ayini, günah çıkarma gibi) ve kilise organizasyonuna katılma ve cemaatle ilgilenme niyetleri idi. 1960’lı yıllara doğru din sosyologlarının bir kısmı, tek yönlü din anlayışı ve tanımlarının yeterli olmadığını ileri sürmeye başlar. G. Lenski ve Ch. Y. Glock gibi sosyologların, dindarlığın boyutlarını ana hatlarıyla ortaya koyma ve sonuçta pratik olarak empirik araştırmada kullanma gayretleri böyle başlar. Yani, bir insanın dindarlığının birbirinden ayrı yönlerden oluştuğunu açıkça ifade eden bir analiz çerçevesi ortaya koyarlar. Dindarlığın bu boyutları birbirinden relatif bağımsız olarak farklılaşır. Bir boyut bir insanda çok kuvvetli olarak bulunabilir; buna karşılık diğeri zayıf olabilir. Bu yaklaşım esas alındığında, dini davranışın bütün şekillerini dikkate almaksızın gösterilen her teorik gayretin, mahiyet itibariyle bir teori olsa bile eksik kalmak zorunda olduğu söylenebilir.⁹³

Dinler arasında birçok farklılıklar olmasına rağmen dindar insanların dinî yaşayışlarını ifade etmek için yöneldikleri alanlar temelde ortak özellikler taşımaktadır. Kişilerin dinî hayatlarında yaşadıkları bu ortak özellikler; “genişlemesine”, “uzunlamasına” ve “derinlemesine” olmak üzere üç farklı bakış açısıyla incelenebilir.

⁹¹ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisine Giriş*, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul 2010, s.51.

⁹² Havva Rabia Hasankahyaoğlu, *Dindarlık Empati İlişkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2008, s.8.

⁹³ Emin Köktaş, *Türkiye’de Dini Hayat*, İşaret Yayınları, İstanbul 1993, s. 50-51.

Dinî yaşayışın uzandığı alanları tasvir eden modeller arasında Glock ve Stark'ın modeli en yaygın kabul gören modeldir. Glock ve Stark'ın bireyin dindar olabileceği çok farklı yolların bulunduğu gerçeğinden hareketle geliştirdikleri bu çok boyutlu sınıflamanın Türkiye dâhil, farklı sosyo-kültürel yapıya sahip Müslüman toplumlar için de geçerli olduğuna dair çalışmalar bulunmaktadır. Bu boyutlar: inanç, bilgi, ibadet, tecrübe ve etki boyutlarıdır.⁹⁴

3.2.1. İnanç Boyutu

Bu boyut, inanç ve inançsızlıkla ilgili olup, inancın içeriği, güçlülüğü, türü (geleneksel veya geleneksel olmayan) gibi hususları kapsar.⁹⁵ Her din inanç ilkelerinden bir sistem kurar ve mensuplarından bu ilkelere inanma kabulünü göstermelerini ister. Dinin inanca yönelik kısmını araştırmak onun 'doktrin' olabilecek kısmını araştırmak demektir. Bu açıdan ele alındığında insanların neye inandıkları, inançlarının işlevleri ve anlamları araştırılabilir. Bunun yanı sıra inançlar arası farklılıklar ve benzerlikler de din psikolojisi araştırmalarına dâhil edilebilir.⁹⁶ "Tevhid" inancı İslam'ın, "teslis" inanç ve öğretisi ise Hristiyanlığın ayırt edici vasfını oluşturur. Bir Müslüman, Allah'ın birliği ve hiçbir şeye benzemediği anlayışı ile dinî dünyasını kurar. Bir Hristiyan'ın bütün inanç dünyası, Baba-Oğul-Ruhu'l-Kuds üçlüsünün oluşturduğu bir ulûhiyet anlayışı ile şekillenmiştir.⁹⁷

Glock dinin inanca dair analizleri neticesinde şu üç unsurun her dinde olduğunu görmüştür. Bunlardan birincisi ilahi varlığın olduğunu kabul etmek ve onun mahiyetini belirlemek; ikincisi, tercih edilen dinin inanç ilkelerine inanması; üçüncüsü ise ilahi iradenin amacının yerine gelmesi ve gerçekleşmesidir. Her din bu üçlü tasnifin değişik yönlerine vurgu yapar.⁹⁸

3.2.2. İbadet Boyutu

⁹⁴ Fatma Şengül, *Dindarlık ve Ruh Sağlığı İlişkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007, s. 25-26.

⁹⁵ Murat Yıldız, *Ölüm Kaygısı ve Dindarlık*, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir 2006, s.92.

⁹⁶ Ali Ulvi Mehmedoğlu, *Kişilik ve Din*, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul 2006, s.28

⁹⁷ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisine Giriş*, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul 2010, s. 52.

⁹⁸ Havva Rabia Hasankahyaoglu, *"Dindarlık Empati İlişkisi"*, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2008, s.8-9.

Bu boyut, bir dine inanan insanların yerine getirdikleri bütün dini pratikleri ifade eder.⁹⁹ Her dinin kendi mensuplarından istediği özel dini pratikler vardır. Her türlü ayin, dua ve diğer ibadetler bu boyuta dâhildir. Bireysel ve toplumsal dini pratikler, insanların ibadete katılma sıklığı, dini pratiğin çeşitli biçimleri arasındaki değişik ilişkiler bu boyut içerisinde değerlendirilir.¹⁰⁰ Bu boyuttan elde edilecek bilgiler, ibadetlerin fert için ne ifade ettiğinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak, bu da farklılaşmış dini katılma ve tecrübenin açıklanması yolunda önemli veriler ortaya koyacaktır.¹⁰¹

3.2.3. Bilgi Boyutu

Her dinin bağlıları az ya da çok kendi dininin temel inanç ve değerleri hakkında bir bilgiye sahiptir. Dini inançlar, ibadetler, değerler, kavramlar, gelenekler, kurallar, tarihsel olaylar vb. konularda sahip olunan bu bilgiler, kişiden kişiye gruptan gruba değişik düzeylerde yer alsa da dindarlığın ayrılmaz bir vasfıdır.¹⁰²

Glock'a göre bütün dinler taraftarlarından inançları hakkında bilgi sahibi olmalarını bekler. Bu boyuta, insanların inançları hakkında ne kadar bilgi sahibi oldukları, bu konudaki tutumları, dini bilgiye ve buna bağlı olarak benimsenen bilgi tarzlarına verilen önem ve kutsal kitaplar ve diğer dini literatürün kendisiyle okunduğu eleştirel zihniyet araştırılabilir.¹⁰³

Bir inancı bilmek, onu kutsal kabul etmek için gerekli şart olduğu için bilgi ve inanç boyutları arasında sıkı bir bağlantı vardır. Ancak inanç, bilginin gerekli sonucu değildir ve her türlü dini bilgi de doğrudan doğruya inançla sonuçlanmayabilir. Bilgi boyutu Y. Fukuyama tarafından ilk defa ortaya atılmış, Glock tarafından benimsenmiştir.¹⁰⁴

3.2.4. Tecrübe Boyutu

Kaynaklarda duygu ya da tecrübe boyutu olarak her iki şekilde ifade edilmekte olan bu boyut; olumlu ya da olumsuz nitelikli dini duygu ve düşüncelerin; dindar bireylerin yaşamlarında edindikleri tecrübe ve deneyimlerde hangi yoğunluklarda yer

⁹⁹ Ali Ulvi Mehmedoğlu, *Kişilik ve Din*, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul 2006, s.28

¹⁰⁰ Ali Ayten, *Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık İlişkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004, s. 41.

¹⁰¹ Ali Ulvi Mehmedoğlu, a.g.e. s.28.

¹⁰² Hayati Hökelekli, a.g.e. s.54.

¹⁰³ Ali Ulvi Mehmedoğlu, a.g.e. s.29

¹⁰⁴ Emin Köktaş, *Türkiye'de Dini Hayat*, İşaret Yayınları, İstanbul 1993, s. 54.

aldıklarını belirleyen, bu noktalara dikkat çeken boyuttur. Dini duygu boyutu; bireyin dünyasında zihinsel ve duygusal olarak yer alan içsel güçleri ile ilgilidir. İnsanlar, bu durumu tecrübî durumlar yerine genellikle dini tecrübe ve deneyimler şeklinde de isimlendirmektedirler. Dini duygu boyutu; inanma isteği ve arzusu, dindar olmama korkusu, inançtan kaynaklanan fiziksel, psikolojik ve manevî mutluluk duygusu, vb. durumları kapsar. İlahi varlığın etkisinin izlerini taşıyan ve inanan insanları O'ndan haberdar eden sezgiler, duygular, duyular ve algıların hepsi bu boyutun içeriğinde yer alır. Her din mensubu, yüce yaratıcının varlığını doğrudan hisseder ve bu durumdan etkilenir.¹⁰⁵

Dini tecrübe boyutu Glock ve Stark'ın ortaklaşa kaleme aldıkları bir çalışmada şu şekilde ele alınmıştır: “Ne kadar hafif olursa olsun, bir ilahi zat (essence) yani Tanrı ile, nihai hakikat ile, müteal bir otorite ile belli bir iletişimi içermesi bakımından, bir kişi tarafından hissedilmiş ya da bir dini grup tarafından tanımlanmış bütün duyguları, algıları ve duyularını kapsamaktadır; daha kısa bir ifadeyle söylenirse, dini tecrübeyi nitelendiren ve onu diğer her insani tecrübeden ayıran temel unsur; tabiatüstü bir kudretle belli bir ilişki yönüdür.”¹⁰⁶

3.2.5. Etki Boyutu

Dinin etki boyutu, inananın diğer boyutlardaki etkinliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkar ve bu boyut, inananın dinî inançlarının bir sonucu olarak sahip olması gerektiği tutumları içerir.¹⁰⁷

Etki boyutu diğer boyutların gündelik hayata yansımalarını içeren bir boyut olup diğer boyutların özeti gibidir. Dinin, insanın kendi hayat düzenini, geleceğe dönük tasarımlarını, başkalarıyla olan ilişkilerini, kısacası her yönüyle bütün davranışlarını etkileme potansiyeline işaret etmektedir. Bu boyut, kişinin kendi dinî bağlılıkları sonucunda ve etkisinde geliştirdiği belli davranış tarzları ve tutumlarını içermektedir.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Metin Güven, *Motivasyon-Dindarlık İlişkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2011, s. 119.

¹⁰⁶ Ali Ulvi Mehmedoğlu, *a.g.e.* s. 28-29.

¹⁰⁷ Ali Ayten, *Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık İlişkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004, s. 42.

¹⁰⁸ Fatma Şengül, *“Dindarlık ve Ruh Sağlığı İlişkisi”*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007, s.27.

Glock dini olanın her türlü tezahürünün bu beş boyuttan birine bağlanabileceğini ileri sürüyor ve bunun dinin araştırılması ve dindarlığın değerlendirilmesi için kategorik bir bakış açısı olarak kullanılmasını teklif ediyor.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Emin Köktaş, *Türkiye'de Dini Hayat*, İşaret Yayınları, İstanbul 1993, s. 54.

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

1. ÖRNEKLEME KATILANLAR İLE İLGİLİ KİŞİSEL BİLGİLER

1.1. Araştırmaya Katılanların Kişisel Bilgileri

Tablo – 1

Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılım

Araştırmaya Katılanların Kişisel Bilgileri		SAYI	%
Cinsiyet	Bay	110	55,0
	Bayan	90	45,0
	Toplam	200	100,0
Yaş	30-50	129	64,5
	50+	71	35,5
	Toplam	200	100,0

Araştırmaya katılan bireylerin kişisel özellikleri Tablo-1’de görülmektedir. Ankete göre katılımcıların yüzde %55’lik kısmını erkekler, %45’lik kısmını ise kadınlar oluşturmaktadır. Yine aynı tabloya göre katılımcıların %64,5’ini 30-50 yaş arası kişiler oluştururken, %35,5’ini ise 50+ kişiler oluşturmaktadır. Görüldüğü üzere katılımcıların çoğunluğunu cinsiyette erkekler, yaşta ise 30-50 arası yetişkinler oluşturmaktadır.

2. ÖRNEKLEME GRUBUNUN DİNDARLIK DURUMU İLE İLGİLİ BİLGİLERİ

2.1. Araştırmaya Katılanların İnanç Durumu

Tablo – 2

Araştırmaya Katılanların İnanç Durumuna Göre Dağılımı

Araştırmaya Katılanların İnanç Durumu	Seçenekler	Sayı (200)	%
Allah'a inanıyorum	Evet	200	100,0
	Hayır	0	
	Toplam	200	100,0
Meleklerle inanıyorum	Evet	200	100,0
	Hayır	0	
	Toplam	200	100,0
Kitaplara inanıyorum	Evet	200	100,0
	Hayır	0	
	Toplam	200	100,0
Peygamberlere inanıyorum	Evet	200	100,0
	Hayır	0	
	Toplam	200	100,0
Ahirete inanıyorum	Evet	199	99,5
	Hayır	1	0,5
	Toplam	200	100,0
Kaza ve kadere inanıyorum	Evet	197	98,5
	Hayır	3	1,5
	Toplam	200	100,0

Araştırmaya katılanların inanç durumları Tablo – 2’de görülmektedir. Katılımcıların %100’ü Allah’a, meleklerle, kitaplara ve peygamberlere inanmaktadır. Ankete katılanlardan ahirete inananların oranı %99,5 iken kaza ve kadere inananların oranının ise %98,5 olduğu görülmektedir. Bu verilere göre ankete katılan bireylerin inanç

boyutuna göre dindarlık seviyesinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Sonuçlara göre Allah'a, meleklerle, peygamberlere ve kitaplara inanma %100'lük bir oranı bulurken, ahiret ve kaza-kader konularında düşük de olsa inanmama oranının çıkmasını olumsuz yanıt veren kişilerin bu konularda yanlış bilgi edinmiş ya da bilgilendirilmiş olmasına bağlanmaktayız.

2.2. Araştırmaya Katılanların İbadet Durumu

Tablo – 3

Araştırmaya Katılanların İbadet Durumuna Göre Dağılımı

Araştırmaya Katılanların İbadet Durumu	Seçenekler	Sayı	%
Namaz	Düzenli olarak kılıyorum	113	56,5
	Ara sıra kılıyorum	57	28,5
	Kılmıyorum	30	15,0
	Toplam	200	100,0
Oruç (Ramazan)	Düzenli olarak tutuyorum	159	79,5
	Düzensiz tutarım	25	12,5
	Tutmuyorum	16	8,0
	Toplam	200	100,0
Hac	Bir defa gittim	40	20,0
	İmkânım olsa gitmek isterim	144	72,0
	Gitmeyi düşünmüyorum	16	8,0
	Toplam	200	100,0
Zekât	Veriyorum/Veririm	183	91,5
	Vermiyorum/Vermem	17	8,5
	Toplam	200	100,0

Araştırmaya katılanların ibadet durumları Tablo – 3'te görülmektedir. Namaz ibadetini ele alırsak, elde edilen verilere göre katılımcıların %56,5'i namazını düzenli olarak kılarken, %28,5'i ara sıra kılmakta %15,0'si hiç kılmamaktadır. Namaz ibadetini düzenli

ve ara sıra kılanların toplam oranı ise %85'i bulmaktadır. Bu da katılımcıların büyük oranının namaz ibadetini önemseydiğini bize göstermektedir. Ankete katılanların %79,5'i ramazan orucunu düzenli olarak tutmakta olup, %12,5'i düzensiz tutmakta %8,0'i ise hiç tutmamaktadır. Ramazan orucunu düzenli ve düzensiz olarak tutan katılımcıların toplam oranı ise %92 gibi yüksek bir rakamdır. Buradan da ankete katılanların çok büyük bir kısmının ramazan orucunu önemseydiği anlaşılmaktadır. Hac ibadetini baktığımızda en az bir defa gidenlerin oranı %20,0, imkânı olsa gitmek isteyenlerin oranı % 72,0, gitmeyi düşünmeyenlerin oranı ise %8,0'dir. En az bir defa hacca gidenlerin ve imkânı olsa gideceklerin oranını topladığımızda yine %92 bulunmaktadır ki bu oranın da yüksek bir oran olduğu görülmektedir. Katılımcıların namaz ve oruç gibi hac ibadetini de oldukça önemseydiği anlaşılmaktadır. Zekât ibadetinde ise hali hazırda zekât veren ya da imkânı olsa vermek isteyenlerin oranı %91,5 iken, İslami açıdan zekât verme gücüne sahip olmakla birlikte zekât vermeyen ya da böyle imkâna sahip olsa da vermek istemeyenlerin oranı % 17'dir. Tüm bu sonuçları göz önünde bulundurduğumuzda ankete katılan bireylerin ibadet boyutu açısından dindarlık seviyelerinin yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

2.3. Araştırmaya Katılanların Dinî Tecrübe Durumu

Tablo – 4

Araştırmaya Katılanların Dinî Tecrübe Durumuna Göre Dağılımı

Araştırmaya Katılanların Dinî Tecrübe Durumu	Seçenekler	Sayı	%
Dua ettiğimde Allah'ın duamı kabul ettiğini hissediyorum	Evet	168	84,0
	Hayır	8	4,0
	Bazen	24	12,0
	Toplam	200	100,0
İbadet ettiğimde kendimi Allah'a yakın hissediyorum	Evet	184	92,0
	Hayır	2	1,0
	Bazen	14	7,0
	Toplam	200	100,0
Darda kaldığımda Allah'ın yardımına yetiştiğine şahit oldum	Evet	194	97,0
	Hayır	6	3,0
	Toplam	200	100,0

Araştırmaya katılanların dini etki durumu Tablo – 4'te verilmiştir. Verilere göre dua ettiğinde Allah'ın duasını çoğunlukla veya her zaman kabul ettiğini hissedenlerin oranı %84,0, duasının kabul edildiğini hissetmeyenlerin oranı %4,0, duasının bazen kabul edildiğini hissedenlerin oranı ise %12,0'dir. Duasının her zaman ve bazen kabul edildiğini hissedenlerin oranı ise % 96'dır. Bu sonuç ankete katılanların %96'sının dua ettiğinde Allah'ın duasını kabul etme tecrübesini yaşadığını bize göstermektedir. İbadet ettiğinde kendisini Allah'a yakın hissedenlerin oranı %92,0, yakın hissetmeyenlerin oranı %1,0, bu yakınlığı bazen hissedenlerin oranı ise %7,0'dir. İbadet ettiğinde kendisini Allah'a her zaman/çoğu zaman ve bazen yakın hissedenlerin oranı ise % 99'dur. Dolayısıyla katılımcıların %99'u ibadet ettiğinde Allah'a yakınlık hissini yaşamaktadır. Darda kaldığımda Allah'ın yardımına yetiştiğine şahit oldum diyenlerin oranı %97,0 iken, darda kaldığımda böyle bir şeye şahit olmadım diyenlerin oranı ise yalnızca %3,0'tür. Tablo – 4'teki verileri göz önüne aldığımızda ankete katılanların dindarlık boyutlarından dini tecrübe boyutunun yüksek olduğu görülmektedir.

2.4. Araştırmaya Katılanların Dinî Etki Durumu

Tablo – 5

Araştırmaya Katılanların Dini Etki Durumuna Göre Dağılımı

Araştırmaya Katılanların Dini Etki Durumu	Seçenekler	Sayı	%
Çocuğumun din eğitimi almasını isterim	Evet	191	95,5
	Hayır	9	4,5
	Toplam	200	100,0
Alkol satan bir yerden alışveriş yaparım	Evet	43	21,5
	Hayır	157	78,5
	Toplam	200	100,0

Araştırmaya katılanların dini etki boyutu tablo – 5’te verilmiştir. Elde edilen verilere göre ankete katılanlardan çocuğunun din eğitimi almasını isteyen bireylerin oranı %95,5 iken, din eğitimi almasını istemeyenlerin oranı ise %4,5’tir. Yine çıkan sonuçlara göre ankete katılanlardan alkol satan bir yerden alışveriş yaparım diyenlerin oranı %21,5 olup, böyle bir yerden alışveriş yapmam diyenlerin oranı %78,5’tir. Tablo-5’teki verileri göz önüne aldığımızda katılımcıların dindarlık boyutlarından dini etki boyutunun yüksek çıktığı görülmektedir.

2.5. Araştırmaya Katılanların Dinî Bilgi Durumu

Tablo – 6

Araştırmaya Katılanların Dinî Bilgi Durumuna Göre Dağılımı

Araştırmaya Katılanların Dinî Bilgi Durumu	Seçenekler	Sayı	%
Peygamber Efendimizin annesinin adı	Amine	192	96,0
	Yanlış cevap	8	4,0
	Toplam	200	100,0
Peygamber Efendimizin babasının adı	Abdullah	187	93,5
	Yanlış cevap	13	6,5
	Toplam	200	100,0
Peygamber Efendimizin doğduğu tarih	571	187	93,5
	Yanlış cevap	13	6,5
	Toplam	200	100,0
Peygamber Efendimizin doğduğu yer	Mekke	166	83,0
	Yanlış cevap	34	17,0
	Toplam	200	100,0

Araştırmaya katılanların dinî bilgi durumu Tablo – 6’da verilmiştir. Elde edilen verilere göre Peygamber Efendimizin annesinin adını katılımcıların %96,0’sı doğru cevaplarırken, %4,0’ü yanlış cevaplamıştır. Peygamberimizin babasının adını ise katılımcıların %93,5’i doğru cevaplarırken, %6,5’i yanlış cevaplandırmıştır. Ankete katılanlardan Peygamber Efendimizin doğduğu tarihi 571 olarak işaretleyenlerin oranı %93,5 iken, yanlış seçeneği işaretleyenlerin oranı %6,5’tir. Peygamber Efendimizin doğduğu yeri doğru bilenlerin oranı %83,0 olup, yanlış bilenlerin oranı ise sonuçlara göre %17,0 görülmektedir. Ortaya çıkan sonuçlara göre katılımcıların dini bilgi boyutuna göre dindarlık düzeylerinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

3. ÖRNEKLEME KATILAN 30 YAŞ ÜZERİ BİREYLERİN EKONOMİK SEVİYE VE TASARRUFLARINI YÖNELTTİKLERİ YATIRIM DURUMU

3.1. Araştırmaya Katılanların Ekonomik Seviye Durumu

Tablo – 7

Araştırmaya Katılanların Ekonomik Seviyesine Göre Dağılımı

Araştırmaya Katılanların Ekonomik Seviye Durumu	Seçenekler	Sayı	%
	Alt seviye	36	18,0
	Orta seviye	153	76,5
	Üst seviye	11	5,5
	Toplam	200	100,0

Araştırmaya katılanların ekonomik açıdan kendilerini hangi seviyede gördüklerine ilişkin sonuçlar Tablo – 7’de verilmiştir. Araştırmaya katılanlara kendilerini hangi ekonomik seviyede gördüklerini sorduk. Aldığımız cevaplara göre katılımcıların %18,0’i kendisini alt seviyede, %76,5’i orta seviyede, %5,5’i ise kendisini üst seviyede hissetmektedir. Elde edilen sonuçlara göre katılımcıların %76,5’le en yüksek grubu kendini orta seviyede hissetmektedir.

3.2. Araştırmaya Katılanların Tasarruflarını Yatırım Durumu

Tablo – 8

Araştırmaya Katılanların Tasarruflarını Yatırım Durumlarına Göre Dağılımı

Araştırmaya katılanların tasarruflarını değerlendirme durumu	Seçenekler	Sayı	%
	Haram	29	14,5
	Helal	171	85,5
	Toplam	200	100,0

Araştırmaya katılanların tasarruflarını yatırım durumlarına göre dağılımı Tablo- 8’de verilmiştir. Elde edilen verilere göre katılımcıların %14,5’inin tasarruflarını İslam hukukuna göre helal kabul edilmeyen yatırım aracına (bankaya yatırım) yatırdığı, % 85,5’inin ise İslam hukukuna göre helal kabul edilen yatırım araçlarına yatırdığı görülmektedir. Dolayısıyla ankete katılanların büyük bir kısmının tasarrufunu değerlendirmek üzere İslam fihhının uygun gördüğü yolu seçtiği ortaya çıkan sonuçtur.

4.ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN CİNSİYET VE YATIRIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ DURUMU

Tablo – 9

Araştırmaya Katılanların Cinsiyet ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı

Araştırmaya katılanların cinsiyet ve yatırım ilişkisi yönünden durumu			YATIRIM		
			Haram	Helal	Toplam
Cinsiyet	Kadın	Sayı	18	72	90
		%	%20,0	%80,0	% 100,0
	Erkek	Sayı	11	99	110
		%	% 10,0	%90,0	% 100,0
Toplam		Sayı	29	171	200
		%	% 14,5	%85,5	% 100,0

$X^2: 3.993$; $SD:1$ $P:.046$ $P<0.05$

200 kişilik örneklem grubunun 90’ını kadın 110’unu ise erkek katılımcılar oluşturmaktadır. İstatiksel olarak anlamlı olmakla birlikte elde ettiğimiz verilere göre kadın ve erkek katılımcıların İslami açıdan yatırım tercihi şu şekildedir: Araştırmaya katılan kadın katılımcıların %20’si tasarruflarını İslam dinince haram kabul edilen yatırım aracında değerlendirirken %80’si ise İslam dinince helal kabul edilen bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Yine elde edilen sonuçlara göre erkek katılımcıların %10’u tasarruflarını İslam dinince haram kabul edilen yatırım aracında değerlendirirken %90’ı ise İslam dinince helal kabul edilen bir yatırım aracında değerlendirmiştir. Verileri incelediğimizde tasarruflarını helal bir yatırım aracında değerlendirmeyi tercih edenlerden %90 ile erkekler 1. sırada, %80 ile ise kadınlar 2. sıradadır. Bu sonuçlar

“kadınlarla erkekler arasında tasarruf helal/haram tercihi yapma arasında fark yoktur” şeklindeki hipotezimizi doğrulamamıştır.

5.ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN YAŞ VE YATIRIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ DURUMU

Tablo – 10

Araştırmaya Katılanların Yaş ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı

Araştırmaya katılanların yaş ve yatırım arasındaki ilişki durumu			YATIRIM		
			Haram	Helal	Toplam
Yaş	30-50	Sayı	21	108	129
		%	%16,3	%83,7	%100,0
	50+	Sayı	8	63	71
		%	%11,3	%88,7	%100,0
Toplam		Sayı	29	171	200
		%	%14,5	%85,5	%100,0

X²: .928; SD:1 P: .335 P>0.05

İstatiksel olarak anlamlı bir sonuç olmamakla birlikte örneklem grubunda 30-50 yaş aralığındaki katılımcıların %16,3’ü tasarruflarını İslam dininin haram kabul ettiği yatırım aracında değerlendirirken %93,7’si İslam dinine göre helal kabul edilen yatırım aracında değerlendirmektedir. Örneklem grubundaki 50 yaş ve üzeri katılımcıların ise %11,3’ü tasarruflarını İslam dinince haram kabul edilen yatırım aracında değerlendirirken, %88,7’si ise İslam dinine göre helal kabul edilen yatırım aracında değerlendirmektedir. Verileri incelediğimizde tasarruflarını helal bir yatırım aracında değerlendirmeyi tercih edenlerden %88,7 ile 50 yaş ve üzeri katılımcılar 1. sırada %83,7 ile 30-50 arası katılımcılar 2. sıradadır. Bu sonuçlar istatiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte “50 ve üzeri yaştaki katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır” şeklindeki hipotezimizi doğrulamamaktadır. Bu hipotezi kurmamızın sebebi ileri yaştaki insanların dünyevi arzularının azalmış olabileceğini düşünmemizdir.

6.ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN İNANÇ DÜZEYİ VE YATIRIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ DURUMU

Tablo – 11

Araştırmaya Katılanların Allah’a İnanç Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı

Araştırmaya katılanların Allah’a inanç ve yatırımları arasındaki ilişki durumu			YATIRIM		
			Haram	Helal	Toplam
Allah’a inanıyorum	Evet	Sayı	29	171	200
		%	% 14,5	% 85,5	% 100,0
Toplam		Sayı	29	171	200
		%	% 14,5	% 85,5	% 100,0

İstatiksel olarak anlamlı bir sonuç olmamakla birlikte araştırmaya katılan örneklem grubunun %100’ü Allah’a inanmaktadır. Bu oranın %14,5 tasarruflarını İslam dininin haram kabul ettiği yatırım aracında değerlendirirken %85,5’i ise İslam dininin helal kabul ettiği yatırım aracında değerlendirmektedir. Bu sonuçlara göre Allah inancına sahip katılımcıların büyük çoğunluğu tasarrufunu İslam inancının kabul ettiği doğrultuda değerlendirmektedir. Bu sonuçlar “İslam inanç esaslarını (Allah’a iman) benimseyen katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır” şeklindeki hipotezimizi destekler niteliktedir.

Tablo – 12

Araştırmaya Katılanların Meleklerle İnanç Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı

Araştırmaya katılanların meleklerle inanç ve yatırımları arasındaki ilişki durumu			YATIRIM		
			Haram	Helal	Toplam
Meleklerle inanıyorum	Evet	Sayı	29	171	200
		%	% 14,5	% 85,5	% 100,0
Toplam		Sayı	29	171	200
		%	% 14,5	% 85,5	% 100,0

İstatiksel olarak anlamlı bir sonuç olmamakla beraber araştırmaya katılanların %100'ü meleklere inandığını belirtip bu oranın %14,5'i tasarruflarını İslam dinine göre helal olmayan yatırım aracında değerlendirirken, %85,5'i ise İslam dinince helal olan bir yatırım aracında değerlendirmiştir. Bu sonuçlara göre melek inancını kabul eden katılımcıların büyük çoğunluğu tasarrufunu İslam inancının kabul ettiği doğrultuda değerlendirmektedir. Bu sonuçlar “İslam inanç esaslarını (meleklere iman) benimseyen katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır” şeklindeki hipotezimizi destekler niteliktedir.

Tablo – 13

Araştırmaya Katılanların Kitaplara İnanç Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı

Araştırmaya katılanların kitaplara inanç ve yatırımları arasındaki ilişki durumu			YATIRIM		
			Haram	Helal	Toplam
Kitaplara inanıyorum	Evet	Sayı	29	171	200
		%	%14,5	%85,5	100,0
Toplam		Sayı	29	171	200
		%	%14,5	%85,5	100,0

İstatiksel olarak anlamlı bir sonuç olmamakla birlikte örneklem grubunun %100'ü kitaplara inandığını belirtip, bu oranın %14,5'i tasarruflarını İslam dinince helal olmayan yatırım aracında değerlendirmekte, %85,5'i ise İslam dinine göre helal olan bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Bu sonuçlara göre kutsal kitap inancına sahip katılımcıların büyük çoğunluğu tasarrufunu İslam dininin kabul ettiği doğrultuda değerlendirmektedir. Bu sonuçlar “İslam inanç esaslarını (kitaplara iman) benimseyen katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır” şeklindeki hipotezimizi destekler niteliktedir.

Tablo – 14

Araştırmaya Katılanların Peygamberlere İnanç Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı

Araştırmaya katılanların peygamberlere inanç ve yatırımları arasındaki ilişki durumu	YATIRIM			
		Haram	Helal	Toplam
Peygamberlere inanıyorum	Evet	29	171	200
	Sayı			
	%	%14,5	%85,5	100,0
Toplam	Sayı	29	171	200
	%	%14,5	%85,5	100,0

İstatiksel olarak anlamlı bir sonuç olmamakla birlikte katılımcıların %100'ü peygamber inancını kabul etmekte olup, bunların %14,5'i tasarruflarını İslam dinine göre haram olan yatırım aracında, %85,5'i ise İslam dinine göre helal olan bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Bu sonuçlara baktığımızda peygamber inancına sahip katılımcıların büyük çoğunluğunun tasarrufunu İslam dininin kabul ettiği doğrultuda değerlendirdiğini görmekteyiz. Bu sonuçlar “*İslam inanç esaslarını (peygamberlere iman) benimseyen katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır*” şeklindeki hipotezimizi destekler niteliktedir.

Tablo – 15

Araştırmaya Katılanların Ahirete İnanç Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı

Araştırmaya katılanların ahirete inanç ve yatırımları arasındaki ilişki durumu			YATIRIM		
			Haram	Helal	Toplam
Ahirete inanıyorum	Evet	Sayı	28	171	199
		%	%14,1	%85,9	%100,0
	Hayır	Sayı	1		1
		%	%100,0		%100,0
Toplam		Sayı	29	171	200
		%	%14,5	%85,5	%100,0

X²: 5.926; SD:1 P:0.015 P<0.05

İstatiksel olarak anlamlı bir sonuç olmakla beraber katılımcılardan ahiret inananların % 14,1'i tasarrufunu İslam dinine göre helal olmayan yatırım aracında değerlendirirken, %85,9'u ise İslam dinine göre helal olan bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Ahirete inanmadığını belirten 1 katılımcı bulunmaktadır. Bu kişi ise tasarrufunu İslam dininin kabul etmediği yatırım aracında değerlendirmektedir. Bu sonuçları göz önüne aldığımızda ahiret inancına sahip katılımcıların büyük çoğunluğunun tasarrufunu İslam dininin kabul ettiği doğrultuda değerlendirdiğini söyleyebilmekteyiz. Bu sonuçlar “*İslam inanç esaslarını (ahirete iman) benimseyen katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır*” şeklindeki hipotezimizi doğrulamamaktadır.

Tablo – 16

Araştırmaya Katılanların Kadere İnanç Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı

Araştırmaya katılanların kadere inanç ve yatırımları arasındaki ilişki durumu		YATIRIM			
		Haram	Helal	Toplam	
Kadere inanıyorum	Evet	Sayı	29	168	197
		%	%14,7	%85,3	%100,0
	Hayır	Sayı		3	3
		%		%100,0	%100,0
Toplam		Sayı	29	171	200
		%	%14,5	%85,5	%100,0

X²: .517; SD:1 P:.472 P>0.05

İstatiksel olarak anlamlı bir sonuç olmamakla beraber katılımcılardan kadere inananların % 14,7'si tasarrufunu İslam dinine göre helal olmayan yatırım aracında değerlendirirken %85,3'ü ise İslam dininin helal kabul ettiği bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Kadere inanmadığını belirten 3 katılımcı ise tasarrufunu İslam dininin helal kabul ettiği bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Elde edilen bu verilere göre kader inancı olan katılımcıların büyük çoğunluğu tasarrufunu İslam dininin kabul ettiği doğrultuda değerlendirmektedir. Bu sonuçlar “İslam inanç esaslarını (kadere iman) benimseyen katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır” şeklindeki hipotezimizi doğrulamamaktadır. Bu hipotezi kurmamızın sebebi İslam inançlarını benimseyen katılımcıların İslam dininin yasaklarına da uyması gerektiğini düşünmemizdir.

7. ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN İBADET DÜZEYİ VE YATIRIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ DURUMU

Tablo – 17

Araştırmaya Katılanların Namaz İbadetini Yerine Getirme Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı

Araştırmaya katılanların namaz ibadetini yerine getirme ve yatırımları arasındaki ilişki durumu		YATIRIM		
		Haram	Helal	Toplam
Namazımı düzenli kılıyorum	Sayı	15	98	113
	%	%13,3	%86,7	%100,0
Namazımı ara sıra kılıyorum	Sayı	7	50	57
	%	%12,3	%87,7	%100,0
Namazımı kılmıyorum	Sayı	7	23	30
	%	%23,3	%76,7	%100,0
Toplam	Sayı	29	171	200
	%	%14,5	%85,5	%100,0

$X^2: 2.252; SD:2 P: .324 P>0.05$

Namaz ibadeti açısından değerlendirdiğimizde istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç olmamakla beraber katılımcılardan namazını düzenli olarak kılanların %13,3'ü tasarrufunu İslam dininin haram kabul ettiği yatırım aracında değerlendirirken %86,7'si ise İslam dininin helal kabul ettiği yatırım aracında değerlendirmektedir. Namazını ara sıra kılan katılımcılardan %12,3'ü tasarrufunu İslam dininin haram kabul ettiği yatırım aracında değerlendirirken %87,7'si İslam dininin helal kabul ettiği bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Örnekleme grubunda namazını hiç kılmayanlardan ise %23,3'ü tasarrufunu İslam dininin haram kıldığı yatırım aracında değerlendirirken %85,5'i ise İslam dininin helal kabul ettiği bir aracında değerlendirmektedir. Sonuçları incelediğimizde tasarruflarını helal bir yatırım aracında değerlendirmeyi tercih edenlerden %87,7 ile namazını ara sıra kılanlar 1. sırada, %86,7 ile namazını düzenli kılanlar 2. sırada, %76,7 ile hiç kılmayanlar 3. sıradadır. Tasarruflarını İslam dinince helal kabul edilen yatırım araçlarında değerlendirmeyi en az tercih edenler namazını hiç kılmayanlardır. Bu sonuçlar “İslam ibadet esaslarını yerine getiren katılımcıların helal

yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır” şeklindeki hipotezimizi doğrulamamaktadır.

Tablo – 18

Araştırmaya Katılanların Oruç İbadetini Yerine Getirme Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı

Araştırmaya katılanların oruç ibadetini yerine getirme ve yatırımları arasındaki ilişki durumu		YATIRIM		
		Haram	Helal	Toplam
Orucumu düzenli tutuyorum	Sayı	21	138	159
	%	%13,2	%86,8	%100,0
Orucumu düzensiz tutuyorum	Sayı	6	19	25
	%	%24,0	%76,0	%100,0
Oruç tutmuyorum	Sayı	2	14	16
	%	%12,5	%87,5	%100,0
Toplam	Sayı	29	171	200
	%	%14,5	%85,5	%100,0

X^2 : 2.086; SD:2 P:0.352 $P>0.05$

Oruç ibadeti açısından değerlendirdiğimizde istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç olmamakla birlikte elde edilen veriler şu şekildedir: Örneklem grubunda orucunu düzenli tutanların %13,2’si tasarruflarını İslam dinince haram kabul edilen yatırım aracında %86,8’i ise İslam dinince helal kabul edilen bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Yine örneklem grubunda orucunu düzensiz tutanların %24’ü tasarrufunu İslam dinine göre haram kabul edilen yatırım aracında, %76’sı ise İslam dinine göre helal kabul edilen bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Hiç oruç tutmayanların tasarruflarını İslam dininin haram kabul ettiği yatırım aracına yatırma oranı %12,5 iken İslam dininin helal kabul ettiği bir yatırım aracında değerlendirme oranı %85,5’dir. Verileri incelediğimizde tasarruflarını helal bir yatırım aracında değerlendirmeyi tercih edenlerden %87,5 ile hiç oruç tutmayanlar 1. sırada, %86,8 ile orucunu düzenli tutanlar 2. sırada, %76 ile orucunu düzensiz tutanlar 3. sıradadır. Tasarruflarını İslam dinine göre helal kabul edilen yatırım araçlarında değerlendirmeyi en az tercih edenler %76 ile orucunu düzensiz tutanlardır. Bu sonuçlar “İslam ibadet esaslarını yerine getiren katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır” şeklindeki hipotezimizi doğrulamamaktadır.

Tablo – 19

Araştırmaya Katılanların Hac ibadetini Yerine Getirme Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı

Araştırmaya katılanların hac ibadetini yerine getirme ve yatırımları arasındaki ilişki durumu		YATIRIM		
		Haram	Helal	Toplam
Hacca bir defa gittim	Sayı	7	33	40
	%	%17,5	%82,5	%100,0
İmkânım olsa gitmek isterim	Sayı	19	125	144
	%	%13,2	%86,8	%100,0
Gitmeyi düşünmüyorum	Sayı	3	13	16
	%	%18,8	%81,3	%100,0
Toplam	Sayı	29	171	200
	%	%14,5	%85,5	%100,0

X²: .721; SD:2 P:.697 P>0.05

Hac ibadeti açısından değerlendirdiğimizde istatistiksel olarak anlamlı olmamakla beraber şu sonuçlar ortaya çıkmıştır: Katılımcılardan hacca en az bir defa gitmiş olanların %17,5'i tasarrufunu İslam dininin haram kabul ettiği yatırım aracında değerlendirirken %82,5'i helal kabul ettiği yatırım aracında değerlendirmektedir. İmkânın olsa gitmek isterim diyenlerin %13,2'si tasarruflarını İslam dininin haram kabul ettiği yatırım aracında değerlendirirken %86,8'i helal kabul ettiği yatırım aracında değerlendirmektedir. Gitmeyi hiç düşünmeyenlerin ise %18,8'i tasarrufunu haram yatırım aracında değerlendirirken, %81,3'ü helal bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Sonuçları değerlendirdiğimizde tasarruflarını helal bir yatırım aracında değerlendirmeyi tercih edenlerden %86,8 ile imkânı olsa gitmek isteyenler 1. sırada, %82,5 ile en az bir defa gitmiş olanlar 2. sırada, %81,3 ile hacca gitmeyi düşünmeyenler 3. sıradadır. Tasarruflarını İslam dinine göre kabul gören bir yatırım aracında değerlendirmeyi en az tercih edenler %81,3 ile hacca gitmeyi düşünmeyenlerdir. Bu sonuçlar “İslam ibadet esaslarını yerine getiren katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır” şeklindeki hipotezimizi doğrulamamaktadır.

Tablo – 20

Araştırmaya Katılanların Zekât İbadetini Yerine Getirme Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı

Araştırmaya katılanların zekât ibadetini yerine getirme ve yatırımları arasındaki ilişki durumu	YATIRIM	YATIRIM		
		Haram	Helal	Toplam
Veriyorum/Veririm	Sayı	23	160	183
	%	%12,6	%87,4	%100,0
Vermiyorum/Vermem	Sayı	6	11	17
	%	%35,3	%64,7	%100,0
Toplam	Sayı	29	171	200
	%	%14,5	%85,5	%100,0

X²: 6.480; SD:1 P:.011 P>0.05

Zekât ibadeti açısından değerlendirdiğimizde istatistiksel olarak anlamlı olmamakla beraber elde edilen veriler şu yöndedir: Örneklem grubunda zekât verenlerden ya da imkânı olsa verecek olanlardan %12,6'sı İslam dinine göre helal olmayan yatırım aracında tasarrufunu değerlendirirken, %87,4'ü helal olan bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Zekât vermeyenlerden ya da imkânı olsa da vermeyi düşünmeyeceklerden %35,3'ü tasarruflarını İslam dinine göre helal olmayan yatırım aracında değerlendirirken %64,7'si helal olan bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Sonuçları incelediğimizde tasarruflarını helal bir yatırım aracında değerlendirmeyi tercih edenlerden % 87,4 ile zekâtlarını veren ya da verecek olanlar ilk sırada, zekâtlarını vermeyen ya da vermeyecek olanlar ise son sıradadır. Sonuçlara baktığımızda zekâtlarını veren ya da imkânları olsa verecek olanların, tasarruflarını da helal yatırım araçlarında değerlendirmeyi tercih ettikleri görülmektedir. Bu sonuçlar “*İslam ibadet esaslarını yerine getiren katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır*” şeklindeki hipotezimizi doğrulamamaktadır. Bu hipotezi kurmamızın sebebi İslam ibadet esaslarını benimseyen katılımcıların İslam dininin yasaklarına da uyması gerektiğini düşünmemizdi.

8.ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN DİNİ TECRÜBE VE YATIRIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ DURUMU

Tablo – 21

Araştırmaya Katılanların Dualarının Kabul Edildiğini Hissetme Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı

Araştırmaya katılanların dualarının kabul edildiğini hissetme ve yatırımları arasındaki ilişki durumu	YATIRIM	YATIRIM		
		Haram	Helal	Toplam
Evet hissediyorum	Sayı	24	144	168
	%	%14,3	%85,7	%100,0
Hayır hissetmiyorum	Sayı	-	8	8
	%	-	%100,0	%100,0
Bazen hissediyorum	Sayı	5	19	24
	%	%20,8	%79,2	%100,0
Toplam	Sayı	29	171	200
	%	%14,5	%85,5	%100,0

$X^2: 2.139; SD:2 P: .343 P>0.05$

İstatiksel olarak anlamlı bir sonuç olmamakla beraber elde edilen veriler şu şekildedir: Araştırmaya katılanlardan dua ettiğinde dualarının kabul edildiğini hissedenlerin %14,3'ü tasarruflarını İslam dininin helal kabul etmediği yatırım aracında, %85,7'si ise İslam dininin helal kabul ettiği bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Duasının kabul edilmediğini düşünen katılımcıların tamamı tasarruflarını helal bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Duasının bazen kabul edildiğini düşünen katılımcıların ise %20,8'i tasarrufunu haram yatırım aracında değerlendirirken, %79,2'si helal bir yatırım aracında değerlendirmeyi tercih etmiştir. Ortaya çıkan sonuçları değerlendirdiğimizde tasarruflarını helal bir yatırım aracında değerlendirmeyi tercih edenlerden %100 ile dualarının kabul edildiğini hissetmeyenler 1. sırada, dualarının kabul edildiğini hissedenler %85,7 ile 2. sırada dualarının bazen kabul edildiğini hissedenler ise %79,2 ile 3. sıradadır. Sonuçlara baktığımızda tasarruflarını İslam dinine göre kabul gören bir yatırım aracında değerlendirmeyi en fazla tercih edenler %100 ile dualarının kabul edilmediğini hissedenlerdir. Bu sonuçlar “*Dinî tecrübe yaşayan katılımcıların helal*

yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır” şeklindeki hipotezimizi doğrulamamaktadır.

Tablo – 22

Araştırmaya Katılanların İbadet Ettiklerinde Kendilerini Allah’a Yakın Hissetme Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı

Araştırmaya katılanların ibadet ettiklerinde kendilerini Allah’a yakın hissetme ve yatırımları arasındaki ilişki durumu		YATIRIM		
		Haram	Helal	Toplam
Evet hissediyorum	Sayı	26	158	184
	%	%14,1	%85,9	%100,0
Hayır hissetmiyorum	Sayı	-	2	2
	%	-	%100,0	%100,0
Bazen hissediyorum	Sayı	3	11	14
	%	%21,4	%78,6	%100,0
Toplam	Sayı	29	171	200
	%	%14,5	%85,5	%100,0

X²: .902; SD:2 P:.637 P>0.05

İstatiksel olarak anlamlı bir sonuç olmamakla beraber araştırmaya katılanlardan ibadet ettiklerinde kendilerini Allah’a yakın hissedenenlerin %14,1 tasarruflarını İslam dininin haram kabul ettiği yatırım aracında, %85,9’u ise İslam dininin helal kabul ettiği yatırım aracında değerlendirmektedir. İbadet ettiğinde kendisini Allah’a yakın hissetmeyenlerin %100’ünün tasarrufunu İslam dininin helal kabul ettiği yatırım aracında değerlendirdiğini görüyoruz. İbadet ettiğinde kendisini Allah’a bazen yakın hissettiğini söyleyen katılımcıların ise %21,4’ü tasarrufunu haram yatırım aracında değerlendirirken, %78,6’sı helal yatırım aracında değerlendirmektedir. Bu verilere göre tasarruflarını helal bir yatırım aracında değerlendirmeyi tercih edenlerden %100 ile ibadet ettiğinde kendilerini Allah’a yakın hissetmeyenler 1. sırada, %85,9 ile ibadet ettiğinde kendilerini Allah’a yakın hissedenenler 2. sırada, %78,6 ile ibadet ettiğinde kendilerini Allah’a bazen yakın hissedenenler 3. sıradadır. Sonuçları incelediğimizde tasarruflarını İslam dinine göre kabul

gören bir yatırım aracında değerlendirmeyi en fazla tercih edenler %100 ile ibadet ettiklerinde kendilerini Allah'a yakın hissedenlerdir. Bu sonuçlar “*Dinî tecrübe yaşayan katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır*” şeklindeki hipotezimizi doğrulamamaktadır.

Tablo – 23

Araştırmaya Katılanların Sıkıntı Anında Allah’ın Yardımına Şahit Olma Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı

Araştırmaya katılanların darda kaldığında Allah’ın yardımına şahit olma ve yatırımları arasındaki ilişki durumu		YATIRIM		
		Haram	Helal	Toplam
Evet, şahit oldum	Sayı	28	166	194
	%	%14,4	%85,6	%100,0
Hayır, şahit olmadım	Sayı	1	5	6
	%	%16,7	%83,3	%100,0
Toplam	Sayı	29	171	200
	%	%14,5	%85,5	%100,0

$X^2: .023$; $SD:1$ $P: .878$ $P>0.05$

İstatiksel olarak anlamlı bir sonuç olmamakla beraber araştırmaya katılanlar içinde darda kaldığında Allah’ın yardımına şahit olanların %14,4’ü tasarruflarını İslam dinine göre haram yatırım aracında, %85,6’sı ise helal bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Darda kaldığında Allah’ın yardımına şahit olmayanların ise %16,7’si tasarruflarını İslam dininin haram kabul ettiği yatırım aracında, %83,3’ü ise helal kabul ettiği bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Bu sonuçlara göre tasarruflarını helal bir yatırım aracında değerlendirmeyi tercih edenlerden %85,6 ile darda kaldığında Allah’ın yardımına şahit olanlar 1. sırada, %83,3 ile darda kaldığında Allah’ın yardımına şahit olmayanlar ise 2. sıradadır. Sonuçları incelediğimizde tasarruflarını İslam dinine uygun olan bir yatırım aracında değerlendirmeyi en fazla tercih edenler %85,6 ile darda kaldığında Allah’ın yardımına şahit olanlardır. Bu sonuçlar “*Dinî tecrübe yaşayan katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır*” şeklindeki hipotezimizi doğrulamamaktadır.

9.ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN DİNİ ETKİ VE YATIRIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ DURUMU

Tablo – 24

Araştırmaya Katılanların Çocuğunun Din Eğitimi Almasını İsteme Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı

Araştırmaya katılanların çocuğunun din eğitimi almasını isteme ve yatırımları arasındaki ilişki durumu		YATIRIM		
		Haram	Helal	Toplam
Evet, isterim	Sayı	27	164	191
	%	%14,1	%85,9	%100,0
Hayır, istemem	Sayı	2	7	9
	%	%22,2	%77,8	%100,0
Toplam	Sayı	29	171	200
	%	%14,5	%85,5	%100,0

X²: .453; SD:1 P:.501 P>0.05

İstatiksel olarak anlamlı bir sonuç olmamakla beraber araştırmaya katılanlar içinde çocuğunun din eğitimi almasını isteyenlerin %14,1’i tasarruflarını İslam dinince haram kabul edilen yatırım aracında değerlendirirken %85,9’u İslam dininin helal kabul ettiği bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Çocuğunun din eğitimi almasını istemeyenlerin ise %22,2’si tasarruflarını İslam dininin haram kabul ettiği yatırım aracında değerlendirirken %77,8’i ise İslam dininin helal kabul ettiği bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Bu sonuçlara göre tasarruflarını helal bir yatırım aracında değerlendirmeyi tercih edenlerden % 85,9 ile çocuğunun din eğitimi almasını isteyenler 1. sırada, %77,8 ile çocuğunun din eğitimi almasını istemeyenler 2. sıradadır. Sonuçları değerlendirdiğimizde tasarruflarını İslam dininin helal kabul ettiği bir yatırım aracında değerlendirmeyi en fazla tercih edenler %85,9 ile çocuğunun din eğitimi almasını tercih edenlerdir. Bu sonuçlar “*Dinî etki boyutu yüksek olan katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır*” şeklindeki hipotezimizi doğrulamamaktadır.

Tablo -25

Araştırmaya Katılanların Alkollü İçecek Satan Bir Yerden Alışveriş Yapma Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı

Araştırmaya katılanların alkollü içecek satan bir yerden alışveriş yapma ve yatırımları arasındaki ilişki durumu		YATIRIM		
		Haram	Helal	Toplam
Evet, yaparım	Sayı	10	33	43
	%	%23,3	%76,7	%100,0
Hayır, yapmam	Sayı	19	138	157
	%	%12,1	%87,9	%100,0
Toplam	Sayı	29	171	200
	%	%14,5	%85,5	%100,0

X^2 : 3.387; SD:1 P:.066 $P > 0.05$

İstatiksel olarak anlamlı bir sonuç olmamakla beraber araştırmaya katılanlar içinde alkollü içecek satan bir yerden alışveriş yapanların %23,3 tasarruflarını İslam dinine göre helal olmayan yatırım aracında değerlendirmeyi tercih ederken %76,7'si İslam dinine göre helal olan bir yatırım aracında değerlendirmeyi tercih etmektedir. Alkollü içecek satan bir yerden alışveriş yapmayanların ise %12,1'i tasarruflarını İslam dinince helal kabul edilmeyen yatırım aracında değerlendirirken % 87,9'u tasarruflarını İslam dinine göre helal kabul edilen bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Bu sonuçlara göre tasarruflarını helal bir yatırım aracında değerlendirmeyi tercih edenlerden % 87,9 ile alkollü içecek satan bir yerden alışveriş yapmayanlar 1. sırada, %76,7 ile alkollü içecek satan bir yerden alışveriş yapanlar 2. sıradadır. Sonuçları değerlendirdiğimizde tasarruflarını İslam dininin helal kabul ettiği bir yatırım aracında değerlendirmeyi en fazla tercih edenler %87,9 ile alkollü içecek satan bir yerden alışveriş yapmayanlardır. Bu sonuçlar “*Dinî etki boyutu yüksek olan katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır*” şeklindeki hipotezimizi doğrulamamaktadır.

10.ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN DİNÎ BİLGİ VE YATIRIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ DURUMU

Tablo – 26

Araştırmaya Katılanların Hz Muhammed’in Annesinin Adını Bilme Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı

Araştırmaya katılanların Hz Muhammed’in annesinin adını bilme ve yatırımları arasındaki ilişki durumu	YATIRIM			
		Haram	Helal	Toplam
Amine	Sayı	28	164	192
	%	%14,6	%85,4	%100,0
Yanlış Cevap	Sayı	1	7	8
	%	%12,5	%87,5	%100,0
Toplam	Sayı	29	171	200
	%	%14,5	%85,5	%100,0

X²: .027; SD:1 P: .870 P>0.05

İstatiksel olarak anlamlı bir sonuç olmamakla beraber araştırmaya katılanlar içinde Hz Muhammed’in annesinin adını doğru bilenlerin 14,6’sı tasarruflarını İslam dinince haram olan yatırım aracında değerlendirirken 85,4’ü İslam dinince helal kabul edilen bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Hz Muhammed’in annesinin adını yanlış bilenlerin ise %12,5’i tasarruflarını İslam dininin haram kabul ettiği yatırım aracında değerlendirirken %87,5’i İslam dininin helal kabul ettiği bir yatırım aracında değerlendirdiği görülmektedir. Bu sonuçlara göre tasarruflarını helal bir yatırım aracında değerlendirmeyi tercih edenlerden % 87,5 ile Hz Muhammed’in annesinin adını yanlış bilenler 1. sırada, %85,4 ile Hz Muhammed’in annesinin adını doğru bilenler 2. sıradadır. Sonuçları incelediğimizde tasarruflarını İslam dininin helal kabul ettiği bir yatırım aracında değerlendirmeyi en fazla tercih edenler %87,5 ile Hz Muhammed’in annesinin adını yanlış bilenlerdir. Bu sonuçlar “*Dinî bilgi boyutu yüksek olan katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır*” şeklindeki hipotezimizi doğrulamamaktadır.

Tablo – 27

Araştırmaya Katılanların Hz Muhammed’in Babasının Adını Bilme Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı

Araştırmaya katılanların Hz Muhammed’in babasının adını bilme ve yatırımları arasındaki ilişki durumu	YATIRIM			
		Haram	Helal	Toplam
Abdullah	Sayı	25	162	187
	%	%13,4	%86,6	%100,0
Yanlış Cevap	Sayı	4	9	13
	%	%30,8	%69,2	%100,0
Toplam	Sayı	29	171	200
	%	%14,5	%85,5	%100,0

X²: 2.968; SD:1 P:.085 P>0.05

İstatiksel olarak anlamlı bir sonuç olmamakla birlikte Hz Muhammed’in babasının adını doğru bilenlerin %13,4’ü tasarruflarını İslam dininin haram kabul ettiği bir yatırım aracında değerlendirirken % 86,6’sı İslam dininin helal kabul ettiği bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Hz Muhammed’in babasının adını yanlış bilenlerin ise %30,8’i tasarruflarını İslam dininin haram kabul ettiği bir yatırım aracında değerlendirirken %69,2’sinin İslam dininin helal kabul ettiği bir yatırım aracında değerlendirdiği görülmektedir. Bu verilere göre tasarruflarını helal bir yatırım aracında değerlendirmeyi tercih edenlerden %86,6 ile Hz Muhammed’in babasının adını doğru bilenler 1. sırada, %69,2 ile Hz Muhammed’in babasının adını yanlış bilenler 2. sıradadır. Sonuçları incelediğimizde tasarruflarını İslam dininin helal kabul ettiği bir yatırım aracında değerlendirmeyi en fazla tercih edenler %86,6 ile Hz Muhammed’in babasının adını doğru bilenlerdir. Bu sonuçlar “*Dinî bilgi boyutu yüksek olan katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır*” şeklindeki hipotezimizi doğrulamamaktadır.

Tablo – 28

Araştırmaya Katılanların Hz Muhammed’in Ne Zaman Doğduğunu Bilme Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı

Araştırmaya katılanların Hz Muhammed’in ne zaman doğduğunu bilme ve yatırımları arasındaki ilişki durumu		YATIRIM		
		Haram	Helal	Toplam
571	Sayı	27	160	187
	%	%14,4	%85,6	%100,0
Yanlış Cevap	Sayı	2	11	13
	%	%15,4	%84,6	%100,0
Toplam	Sayı	29	171	200
	%	%14,5	%85,5	%100,0

X²: .009; SD:1 P:.925 P>0.05

İstatiksel olarak anlamlı bir sonuç olmamakla beraber Hz Muhammed’in ne zaman doğduğunu bilenlerin % 14,4’ü tasarruflarını İslam dininin haram kabul ettiği yatırım aracında %85,6’sı ise İslam dininin helal kabul ettiği bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Hz Muhammed’in ne zaman doğduğunu yanlış bilenlerin %15,4’ü ise tasarruflarını İslam dininin haram kabul ettiği bir yatırım aracında değerlendirirken %84,6’sı İslam’ın helal kabul ettiği bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Bu sonuçlara göre tasarruflarını helal bir yatırım aracında değerlendirmeyi tercih edenlerden %85,6 ile Hz Muhammed’in ne zaman doğduğunu doğru bilenler 1. sırada, %84,6 ile Hz Muhammed’in ne zaman doğduğunu yanlış bilenler 2. sıradadır. Sonuçları incelediğimizde tasarruflarını İslam dininin helal kabul ettiği bir yatırım aracında değerlendirmeyi en fazla tercih edenler %85,6 ile Hz Muhammed’in ne zaman doğduğunu doğru bilenlerdir. Bu sonuçlar “*Dini bilgi boyutu yüksek olan katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır*” şeklindeki hipotezimizi doğrulamamaktadır.

Tablo – 29

Araştırmaya Katılanların Hz Muhammed’in Nerede Doğduğunu Bilme Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı

Araştırmaya katılanların Hz Muhammed’in nerede doğduğunu bilme ve yatırımları arasındaki ilişki durumu		YATIRIM		
		Haram	Helal	Toplam
Mekke	Sayı	21	145	166
	%	%12,7	%87,3	%100,0
Yanlış Cevap	Sayı	8	26	34
	%	%23,5	%76,5	%100,0
Toplam	Sayı	29	171	200
	%	%14,5	%85,5	%100,0

X^2 : 2.694; SD:1 P:.101 $P>0.05$

İstatiksel olarak anlamlı bir sonuç olmamakla beraber Hz Muhammed’in nerede doğduğunu bilenlerin %12,7’si tasarruflarını İslam dininin helal kabul etmediği yatırım aracında %87,3’ü ise İslam dininin helal kabul ettiği yatırım aracında değerlendirmektedir. Hz Muhammed’in nerede doğduğunu yanlış bilenlerin %23,5’i ise tasarruflarını İslam dinine göre helal olmayan yatırım aracında değerlendirirken %76,5’i ise İslam inancına göre helal olan bir yatırım aracında değerlendirmiştir. Bu verilere göre göre tasarruflarını helal bir yatırım aracında değerlendirmeyi tercih edenlerden %87,3 ile Hz Muhammed’in nerede doğduğunu doğru bilenler 1. sırada, %76,5 ile Hz Muhammed’in nerede doğduğunu yanlış bilenler 2. sıradadır. Sonuçları incelediğimizde tasarruflarını İslam dininin helal kabul ettiği bir yatırım aracında değerlendirmeyi en fazla tercih edenler %87,2 ile Hz Muhammed’in nerede doğduğunu doğru bilenlerdir. Bu sonuçlar “*Dinî bilgi boyutu yüksek olan katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır*” şeklindeki hipotezimizi doğrulamamaktadır. Bu hipotezi kurmamızın sebebi İslam dini hakkında bilgi düzeyi yüksek olan katılımcıların dinin emir yasaklarından haberdar olduğu varsayılarak tasarruflarını da helal yatırım araçlarında değerlendireceğini düşünmemizdir.

11.ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN BULUNDUKLARINI HİSSETTİĞİ EKONOMİK SEVİYE VE YATIRIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ DURUMU

Tablo – 30

Araştırmaya Katılanların Bulduklarını Hissettiği Ekonomik Seviye Durumu ve Yatırım İlişkisi Yönünden Dağılımı

Araştırmaya katılanların bulduklarını hissettiği ekonomik seviye ve yatırımları arasındaki ilişki durumu		YATIRIM		
		Haram	Helal	Toplam
Alt seviye	Sayı	6	30	36
	%	%16,7	%83,3	%100,0
Orta seviye	Sayı	18	135	153
	%	%11,8	%88,2	%100,0
Üst seviye	Sayı	5	6	11
	%	%45,5	%54,5	%100,0
Toplam	Sayı	29	171	200
	%	%14,5	%85,5	%100,0

X²: 9.561; SD:2 P:.008 P<0.05

İstatiksel olarak anlamlı bir sonuç ortaya çıkmıştır. Buna göre kendilerini ekonomik açıdan alt seviyede hissedenlerin %16,7'si tasarruflarını İslam dinine göre helal olmayan yatırım aracında değerlendirirken %83,3'ü İslam dinine göre helal olan bir yatırım aracında değerlendirmişlerdir. Kendilerini ekonomik açıdan orta seviyede hissedenlerin % 11,8'i tasarruflarını İslam dinine göre helal olmayan yatırım aracında değerlendirirken % 88,2'si İslam'a göre helal olan bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Kendilerini ekonomik açıdan üst seviyede hissedenlerin %45,5'i tasarruflarını İslam'a göre haram bir yatırım aracında değerlendirirken %54,5'i İslam'a göre helal olan bir yatırım aracında değerlendirmektedir. Bu sonuçlara göre tasarruflarını helal bir yatırım aracında değerlendirenlerden %88,2 ile kendilerini ekonomik açıdan orta seviyede hissedenler 1. sırada, %83,3 ile kendilerini ekonomik açıdan alt seviyede hissedenler 2. sırada, %54,5 ile kendilerini ekonomik açıdan üst seviyede hissedenler ise 3. sıradadır. Bu verileri incelediğimizde tasarruflarını İslam dininin helal kabul ettiği bir yatırım aracında değerlendirmeyi en fazla tercih edenler % 88,2 ile kendilerini ekonomik açıdan orta

seviyede hisseden katılımcılardır. Bu sonuçlar “*Ekonomik olarak kendilerini orta seviyede hisseden katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır*” şeklindeki hipotezimizi kısmen doğrulamaktadır.

Bu hipotezi kurmamızın sebebi ekonomik olarak kendini alt seviyede hissedenlerin maddi olarak içinde olabileceği sıkıntılardan dolayı daha fazla gelir elde etmek amacıyla tasarruflarını helal olmayan bir yatırım aracında değerlendirmeyi seçebileceği, ekonomik olarak kendilerini üst seviyede hissedenlerin ise daha da fazla gelir elde etme hırsına sahip olabileceği idi.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi bu sonuçlar istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu tabloda diğer tablolara göre alt ve orta ile üst seviye arasındaki helal/haram yatırım aracını tercih etme oranındaki farkın daha belirgin olduğu görülmektedir. Tablo 22’de görüldüğü üzere katılımcıların ekonomik seviye oranı üst seviyeye çıkınca haram yatırım aracına yönelme oranı da diğer seviyelere göre belirgin şekilde artmıştır.

Kişilerin muhtelif sınıf, eğitim, meslek ve gelir gruplarına mensubiyetleri nedeniyle ortaya çıkan toplumsal farklılıklar, onların dini yaşayışlarını, tutum ve davranışlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Dini kaynaklar kadar sosyolojik kaynaklar da dindarlık ve zenginlik arasında çoğunlukla bir uyumsuzluk görürler. Büyük dinler servet düşmanlığı yapmadıkları halde, dini yaşayış açısından servet ve zenginliklerin hep tehlikeli olabileceği konusunda tabilerini uyarılmışlardır. Ekonomik gelişmişlik düzeyinin yüksekliği beraberinde sekülerleşme eğilimlerini de getireceği için hemen hemen bütün dinler, adeta tek bir ağızdan, maddi servet kazanma ilk amaç kabul edildiği takdirde bunun dünyayı felakete götüreceğini deklare etmişlerdir. Peygamberlerin ve din adamlarının tecrübeleri, servete ve kudrete olan güvensizliğe işaret etmesinin sebebi budur.¹¹⁰

Sosyo-ekonomik durum, dini yaşayışı gösteren önemli faktörlerden biridir. Batı’da yapılan araştırmalardan elde edilen bulgular, dindarlık ve sosyo-ekonomik düzey ilişki her zaman tek biçimli ya da belirgin olmayıp kullanılan ölçüğe göre farklı olmakla birlikte yine de bu iki olgu arasında belirgin bir ilişkiyi göstermektedir.¹¹¹

¹¹⁰ Abdurrahman Kurt, “Dindarlığı Etkileyen Faktörler”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2009, C.18, S.2, s.18.

¹¹¹ Abdurrahman Kurt, a.g.e. s.19.

Köktaş'ın (1993) yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre, “ortanın altı” gelir grubuna dâhil kişilerin genel olarak, İslam dini ile ilgili sorulara verdiği olumlu cevapların oranı, diğer gelir gruplarınınkinden daha yüksektir. “Ortanın altı” ile “orta” düzeydeki gelir gruplarının olumlu cevap oranları ise genel olarak birbirine yakındır. Ülkemizde orta düzeyde gelire sahip kişilerin dinî faaliyetler içerisinde daha çok yer aldıkları söylenebilir.¹¹²

Onay'ın (2004) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmasına göre, orta gelir düzeyine mensup ailelerden gelen öğrencilerin dindarlık düzeyi puanlarının, yüksek ve düşük gelir grubuna mensup olanlardan daha yüksek olduğunu görülmektedir. Diğer taraftan, gelir düzeyi yüksek olan ailelere mensup öğrencilerin dindarlık düzeylerinin, düşük ve orta gelir düzeyine mensup ailelerden gelen öğrencilerinkinden daha düşüktür.¹¹³

Burada yapmış olduğumuz araştırma da örnek olarak göstermiş olduğumuz araştırmalar da aynı sonuca işaret etmektedir. Maddi gelirin yüksek olması dini hassasiyetlerde zayıflamalara yol açmaktadır. Dini hassasiyeti en yüksek olanlarsa orta ve alt seviyedeki katılımcılardır.

Bu araştırmamızda “İslam dinine göre haram/helal olmayan” şeklinde ifade ettiğimiz yatırım aracı bankaya para yatırmak suretiyle elde edilen faiz kazancıdır. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayınlanan İlmihalde faiz konusu şu şekilde açıklanmıştır¹¹⁴: “Kur'an'da ribâ meselesi dört yerde ele alınmış ve ribâ yasağı içki yasağında olduğu gibi aşamalı yöntem izlenerek dört aşamada ortaya konmuştur. Bu konuda ilk ayet Mekke döneminde, yani Müslüman toplumun inanç ve ahlak temellerinin kuruluşu sağlaştırdığı dönemde nazil olmuştur. Mekkî Rum suresinin 39. ayetinde şöyle buyurulmuştur: “ *İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz faiz Allah katında artmaz. Fakat Allah'ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte onu verenler (sevaplarını ve mallarını) kat kat artıranlardır*”. Bu ayet faizi açıkça yasaklamamakla birlikte Allah katında çirkin görüldüğüne ve bereketsizliğine değinerek onu dolaylı olarak reddetmekte, müminlere bu yönde uyarıda bulunmaktadır. Medine döneminde nazil olan

¹¹² Ahmet Onay, *Dindarlık Etkileşim ve Değişim*, Dem Yayınları, İstanbul 2004, s.115.

¹¹³ Ahmet Onay, a.g.e. s.115-116.

¹¹⁴ *İlmihal*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.

Nisa suresinin 160-161. Ayetleri ile Allah, Yahudilere faizin haram kılındığını, fakat onların bunu helal sayıp alıp vermeye devam ettiğini, bu yüzden de birçok ceza ve azaba uğradıklarını ve uğrayacaklarını haber vererek yine dolaylı olarak faiz yasağına temas etmiş ve bu konuda Müslümanları yönlendirmiştir. Üçüncü aşamada ise, “*Ey iman edenler, kat kat faiz yemeyin. Allah’tan korkun ki kurtuluşa eresiniz*” (Al-i İmran 3/130) buyurularak faiz açıkça yasaklanmıştır. Tabii ki Kur’an’ın bu üslubu ilk planda Mekke’de yaygın olan bileşik faizli borç işlemlerini kapsıyor gözüküyorsa da ayetteki “kat kat” kaydı, tek dereceli faizin helal olduğu anlamında olmayıp o günkü olguyu açıklamak için gelmiştir. Dördüncü aşamaya gelince, artık faiz bir önceki kaydı da taşımaksızın şiddetli bir üslupla yasaklanmış, faizi bırakanlara bazı imkânlar gösterilirken faizde ısrar edenlere acı sonuçlar bildirilmiştir. Bu konuya ayrılmış bulunan Bakara suresinin 275-279. ayetlerinde şöyle buyrulur: “*Faiz yiyen kimseler (kafirlerinden) tıpkı şeytan çarpmış kimseler gibi çarpılmış olarak kalkarlar. Onların bu hali, alışveriş de (ticaret) faiz gibidir demelerindedir. Oysaki Allah ticareti helal faizi haram kılmıştır. Bundan sonra kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizden vazgeçerse geçmişte olan kendisininindir ve işi Allah’a kalmıştır. Kim tekrar faize dönerse, işte onlar cehennemlidir, orada devamlı kalırlar. Allah faizi mahveder, sadakaları çoğaltır. Allah hiçbir günahkâr kâfiri sevmez... Ey iman edenler, Allah’tan korkun, eğer gerçekten inaniyorsanız, faiz olarak arta kalan (anaparanın üzerindeki) miktarı almayın. Şayet bunu yapmazsanız (faize devam ederseniz), Allah ve resulü ile savaşa girdiğinizi bilin. Tövbe ederseniz ana sermayeniz sizindir. Ne haksızlık edersiniz, ne de haksızlığa uğratılırsınız*”. Bu ayette Allah Teâlâ, faiz ile alışverişin farklı olduğunu vurgulayıp, faiz alıp vermenin dünyadaki ve ahiretteki kötü sonuçlarına işaret etmiş, bu arada, anaparadan fazla kısmın da faiz olacağını belirtmiştir. Kur’an’ın bu üslubu, faiz yasağı konusunda açık ve kati bir delalettir. Öte yandan bu ayetlerde geçen “ribâ” kelimesi, kapalı bir kelime olmayıp vahyin ilk muhatabı olan Araplar arasında bilinen ve uygulanan yaygın faiz şeklini ifade eder. O da, vadeye karşılık alacakta artış yapma uygulamasıdır.”

Hayrettin Karaman ise bankaya para yatırmanın hükmünü şöyle açıklamıştır: “Bankaya mevduat yatırılmış veya kredi alınmış ise bu da bir akittir, ancak burada akde faiz dâhil edilmiştir, belli bir zaman sonunda akde şu kadar faiz alınacak veya verilecektir, bu alış-veriş akdin hükmüne dâhildir. Müslümanın işte böyle bir akdi yapması caiz değildir.

Ödeme zamanı geldiğinde alınan veya verilen faiz enflasyonun altında kalsa bile bu durum, başta yapılan faizli akit günahını ortadan kaldırmaz.”¹¹⁵

¹¹⁵ Hayrettin Karaman, *Helaller ve Haramlar*, İz Yayınları, İstanbul 2002, s. 246.

SONUÇ

Dindarlık kavramı din psikolojisinin ve din sosyolojisinin en önemli konularından biridir. Dindarlık kavramını bu denli önemli yapan sebeplerden biri dindarlığın toplumda halen karşılık bulan ve aynı zamanda akademik çevrelerce de tartışılan bir konu olmasıdır.

Şüphe yok ki toplumlar dindar insanlara karşı bir takım beklentiler içerisindedirler. Bu beklentileri ise dini emirlere uyma konusunda daha hassas davranmak şeklinde özetlemek mümkündür.

Biz bu çalışmamızda örneklem grubumuz içinde -Glock ve Stark'ın dindarlık boyutları modelini esas alarak- dindar olarak kabul edebileceğimiz katılımcıların, İslam dininin faiz yasağı hakkındaki tutumlarının ne olduğunu tespit etmeye çalıştık.

Yapmış olduğumuz bu çalışma, ekonomik seviyenin yükselmesinin kişinin tasarruflarını helal yatırım araçlarında değerlendirme hassasiyetini azaltmış olduğunu göstermiştir. Nitekim kendilerini ekonomik olarak alt seviyede hissedenlerin %16,7'si, orta seviyede hissedenlerin %11,8' i, üst seviyede hissedenlerin ise %45,5'i tasarruflarını İslam dinine göre helal olmayan yatırım aracında değerlendirmektedir.

Bu araştırmamızda “İslam dinine göre haram/ helal olmayan” şeklinde ifade ettiğimiz yatırım aracı bankaya para yatırmak suretiyle elde edilen faiz kazancıdır.

Bu sonuçlara göre tasarruflarını helal yatırım araçlarında değerlendirme hassasiyetini en az gösterenler ekonomik olarak kendilerini üst seviyede hissedenlerdir. Katılımcılar içinde ekonomik seviyeleri üst düzeyde olanların, haram yatırım aracına yönelmedeki yüzdelerinin diğer ekonomik seviyelere göre belirgin şekilde arttığı görülmüştür.

Araştırmada hipotezlerle ilgili olarak elde edilen sonuçları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. “Kadınlara erkekler arasında tasarruf helal/ haram tercihi yapma arasında fark yoktur” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmamıştır.
2. “50 ve üzeri yaştaki bireylerin helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmamıştır.

3. “İslam inanç esaslarını benimseyen katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır” şeklindeki hipotezimiz Allah’a, meleklerle, kitaplara ve peygambere iman yönünden desteklenmektedir. Ahirete ve kadere iman yönünden ise doğrulanmamıştır.
4. “İslam ibadet esaslarını yerine getiren katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmamıştır.
5. “Dini tecrübe yaşayan katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmamıştır.
6. “Dini etki boyutu yüksek olan katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmamıştır.
7. “Dini bilgisi yüksek olan katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmamıştır.
8. “Ekonomik olarak kendilerini orta seviyede hisseden katılımcıların helal yatırım araçlarını tercih ettiği varsayılmaktadır” şeklindeki hipotezimiz kısmen doğrulanmıştır.

KAYNAKÇA

- Acar, Okan. Murat Kıyılar, “Ülkemizde Tasarruf Oranlarını Etkileyen Faktörler ve Bölgeler Arası Tasarruf Alışkanlıklarının Tespiti Üzerine Bir Araştırma”, *Yönetim: İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi*, 2012, S. 73, Kaynak: <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuiieyd/article/view/1023019025>, (Erişim Tarihi: 03.06.2015).
- Akar, Muhlis, “Kazançla Helal Duyarlılığına Sahip Olabilmek”, *Diyanet Dergisi*, 2010, S. 238, Kaynak: <http://www.diyanetdergisi.com/diyanet-dergisi-142/konu-930.html>, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2015).
- Akbebek, Cemil, *Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinden Sağlanan Gelirlerin Vergilendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011.
- Akgül, Filiz, *Türkiye’deki Tahvil Piyasası: Bazı Temel Makroekonomik Göstergelerin İMKB Tahvil/Bono/İşlem Hacmine Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.
- Arslan, Mustafa, “Dindarlık Farklılaşması ve Popüler Dindarlık”, *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*, Der. Ünver Günay ve Celaleddin Çelik, Karahan Kitabevi, Adana 2006, ss. 289.
- Arslantürk, Zeki, “Dindarlığın Bağımsız Değişkenleri”, *Dindarlık Olgusu Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri*, Der. Hayati Hökelekli, Kurav Yayınları, İstanbul 2004, ss. 239.
- Aksoy, Ahmet. Tanrıöven, Cihan, *Sermaye Piyasası Yatırım Araçları ve Analizi*, Gazi Kitabevi, Ankara 2007.
- Alkin, Erdoğan, *İktisat*, Filiz Kitabevi, İstanbul t.y.
- Aren, Sadun, *Ekonomi Dersleri*, İmge Kitabevi, Ankara 2009.
- Ayten, Ali, *Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık İlişkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004.
- Ayvaz Gökdemir, “Tasarruf”, Ötüken Yayınları, İstanbul 1985, C. 10, ss. 3987.
- Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2011.
- Baykuş, Şirin, *Türkiye Vadeli İşlemler Borsasının AB Ülkeleri İle Karşılaştırılması*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009.

- Borsapiyasasi1*, “Hisse Senedi Özellikleri ve Piyasası”, t.y., Kaynak: <http://www.borsapiyasasi1.com/hisse-senedi-ozellikleri-ve-piyasasi/>, (Erişim Tarihi: 11 Eylül 2015).
- Canbulat, Sezin, *Türkiye’de Yatırım Araçlarının Getirilerinin Modellenmesi Üzerine Uygulama Çalışması*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2009.
- Çandar, Tevfik, *İktisat Kılavuzu*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1976.
- Çetin, Murat, *Türkiye’nin Tasarruf Sorunu*, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004.
- Demir Demirgil, “Tasarruf”, Sabah Gazetesi Yayınları, byy., t.y., ss. 361.
- Döndüren, Hamdi, “İslam Hukukunda Helal Kazanç”, *Helal Kazanç Helal Tüketim*, Der. Mustafa Yeşilyurt, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2013, ss. 81-82.
- Güven, Metin, *Motivasyon-Dindarlık İlişkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2011.
- Hasankahyaoğlu, Havva Rabia, *Dindarlık Empati İlişkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2008.
- Hayrettinkaraman.net, “Yatırım fonları, A B tipi fon, portföy, faiz”, t.y., Kaynak: <http://www.hayrettinkaraman.net/sc/00143.htm>, (Erişim Tarihi: 22 Ekim 2015)
- Hökelekli, Hayati, *Din Psikolojisine Giriş*, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul 2010.
- İlmihal, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.
- İnan, Mahmut, *Türkiye’de 1980 Sonrası Uygulanan Tasarruf Politikaları ve Tasarrufların Yatırımlara Dönüştürülmesinde Vergi Sisteminin Etkisi*, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- Karaman, Hayrettin, *Helaller ve Haramlar*, İz Yayıncılık, İstanbul 2002.
- Keynes, John Maynard, *İstihdam Faiz ve Paranın Genel Teorisi*, Çev. Uğur Selçuk Akalın, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2010.
- Kılıçbay, Ahmet, *Tasarruf ve Yatırım Maliyeti ve Tarifi* (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1952.
- Köktaş, M. Emin, *Türkiye’de Dini Hayat*, İşaret Yayınları, Ankara 1993.
- Küçükalp, Emine, *Ahlaki Yargı Gelişimi ve Dindarlık Arasındaki İlişki*, (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2004.

- Manisalı, Erol, *İktisada Giriş*, Der Yayınları, İstanbul 2010.
- Marx, Karl, *Kapital*, Çev. Alaaddin Bilgili, Sel Yayınları, Ankara 1997.
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi, *Kişilik ve Din*, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul 2006.
- Okumuş, Ejder, “Gösterişçi Dindarlık”, *Dindarlık Olgusu Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri*, Der. Hayati Hökelekli, Kurav Yayınları, İstanbul 2004, ss. 116.
- Öcal, Tezer, *Mikro İktisat*, İkinci Sayfa Yayınları, İstanbul 2006.
- Özbek, Sait Emin, *Mektep Tasarrufu*, Rıza Coşkun Basımevi, İstanbul 1939.
- Özbek, Sait Emin, *Tasarruf*, Aydınlık Basımevi, Ankara 1937.
- Özer, Ayşe Merve, *Türkiye’de Sermaye Hareketlerinin Gelişimi ve Yatırım-Tasarruf Üzerine Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2012.
- Özhüsrev, Fethiye, *VOB (Vadeli İşlemler Piyasası) Piyasasının İşleyişi ve Gelişimi* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010.
- Parasız, İlker, *İktisada Giriş*, Ezgi Kitabevi, Bursa 2006.
- Pekin, Tevfik, *Ekonomiye Giriş*, Zeus Kitabevi, İzmir 2009.
- Pekin, Tevfik, *Makro Ekonomi*, Zeus Kitabevi, İzmir 2008.
- Sami, Şemseddin, *Temel Türkçe Sözlük; Sadeleştirilmiş ve Genişletilmiş Kamus-ı Türkî*, Karakuşak Basın Yayın Limited Şirketi, İstanbul 1985.
- Samuelson, Paul, *İktisat*, Çev. Demir Demirgil, Mentüş Kitabevi, İstanbul 1980.
- Smith, Adam, *Ulusların Zenginliği*, Çev. Ayşe Yunus, Mehmet Bakırcı, Alan Yayıncılık, İstanbul 1997.
- Subaşı, Necdet, *Gündelik Hayat ve Dinsellik*, İz Yayıncılık, İstanbul 2004.
- Subaşı, Necdet, “Türkiye Dindarlığı, Yeni Tipolojiler”, *İslamiyat*, Ankara 2002, C.5, S.4, ss. 24.
- Şengül, Fatma, *Dindarlık ve Ruh Sağlığı İlişkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007.
- Tekin, Mustafa, “Dindarlık Bağlamında Amel-i Salih Kavramına Sosyolojik Bir Yaklaşım”, *Dindarlık Olgusu Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri*, Der. Hayati Hökelekli, Kurav Yayınları, İstanbul 2004, ss. 53.

- Turan, Yahya, *Kişilik Özellikleri ve Dinsel Yönelimler Üzerine Bir Araştırma*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009.
- Türk Dil Kurumu*, “Dindar”, 2006, Kaynak: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=DİNDAR, (Erişim Tarihi: 01 Ağustos 2015)
- Türk Dil Kurumu*, “Dindarlık”, 2006, Kaynak: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=DİNDARLIK, (Erişim Tarihi: 01 Ağustos 2015)
- Uysal, Veysel, *Türkiye’de Dindarlık ve Kadın*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2003.
- Ülgen, Gülden, *İktisat Bilimine Giriş*, Der Yayınları, İstanbul 2007.
- Ülgener, Sabri, *Milli Gelir İstihdam ve İktisadi Büyüme*, Der Yayınları, İstanbul 1991.
- Ünal, Boğaç, *Potansiyel Yatırımcılar Açısından Finansal Yatırım Araçları ve Seçimlerine Kullanılan Teknikler*, (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1997.
- Üstünel, Besim, *Ekonominin Temelleri*, y.y. Ankara 1983.
- Yıldız, Murat, *Ölüm Kaygısı ve Dindarlık*, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir 2006.
- Yoğurtçu, Fatma, *Yetişkinlerde Dindarlık ve Ruh Sağlığı*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2009.
- Zümrüt, Osman, “Sevr’den Cumhuriyet’e Müslümanlık (Dindarlık) Anlayışı: Bugünkü Dindarlık Anlayışınız Nasıl Olmalı? *On dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Samsun 2005, S.20-21, ss.18.

EK-1
ANKET

Bu anket çalışması bir yüksek lisans tezinde kullanılmak üzere geliştirilmiş sorulardan ve çeşitli araştırmalarda kullanılmış olan ölçeklerden oluşmaktadır. Araştırmamızın amacı Türkiye’de henüz çok yeni bir bilimsel inceleme alanı olan din psikolojisi alanındaki bilgi birikimine katkıda bulunmaktır.

Sizlerden beklentimiz soruları içtenlikle yanıtlamanızdır. Böylelikle siz de vereceğiniz bu yanıtlarla bu bilgi birikimine destek vermiş olacaksınız. Sorularda kimliğinizi ortaya çıkaran herhangi bir bilgi istenmemektedir. Vereceğiniz yanıtlar bizim için son derece değerli olup tamamen bilimsel bir çerçevede değerlendirilecektir.

1) Cinsiyetiniz nedir?

- A) KADIN
- B) ERKEK

2) Yaşınız kaçtır?

- A) 30-50
- B) 50+

3) Beş vakit namaz kılıyor musunuz?

- A) A)Düzenli olarak kılıyorum.
- B) B)Ara sıra kılıyorum
- C) Kılmıyorum

4) Ramazan orucunu tutuyor musunuz?

- A) Düzenli olarak tutuyorum
- B) Düzensiz tutarım
- C) Tutmuyorum.

5) Hacca gittiniz mi?

- A) Bir defa gittim
- B) İmkânım olsa gitmek isterim
- C) Gitmeyi düşünmüyorum.

6) Zekat verecek kadar zengin iseniz/ zengin olursanız zekatla ilgili durumunuz aşağıdakilerden hangisine uyar?

- A) Veriyorum/ Veririm
- B) Vermiyorum/ Vermem

7) Dua ettiğinizde Allah'ın duanızı kabul ettiğini hissediyor musunuz?

- A) Evet
- B) Hayır
- C) Bazen

8) İbadet ettiğinizde kendinizi Allah'a yakın hissediyor musunuz?

- A) Evet
- B) Hayır
- C) Bazen

9) Darda kaldığınızda Allah'ın yardımının yetiştiğine şahit oldunuz mu?

- A) Evet
- B) Hayır

10) Çocuğunuzun din eğitimi almasını ister misiniz?

- A) Evet
- B) Hayır

11) Alkol satan bir yerden alışveriş yapar mısınız?

- A) Evet
- B) Hayır

12) Allah'a inanıyor musunuz?

- A) Evet
- B) Hayır

13) Meleklerle inanıyor musunuz?

- A) Evet
- B) Hayır

14) Kitaplara inanıyor musunuz?

- A) Evet
- B) Hayır

15) Peygamberlere inanıyor musunuz?

- A) Evet
- B) Hayır

16) Ahiret gününe inanıyor musunuz?

- A) Evet
- B) Hayır

17) Kaza ve kadere inanıyor musunuz?

- A) Evet
- B) Hayır

18) Peygamber Efendimizin annesinin adı nedir?

- A) Amine
- B) Fatıma
- C) Hatice
- D) Halime

19) Peygamber Efendimizin babasının adı nedir?

- A) İbrahim
- B) Kasım
- C) Abdullah
- D) Abdulmuttalip

20) Peygamber Efendimiz ne zaman doğdu?

- A) 610
- B) 571
- C) 560
- D) 580

21) Peygamber Efendimiz nerede doğdu?

- A) Medine
- B) Taif
- C) Habeşistan
- D) Mekke

22) Ekonomik açıdan kendinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

- A) Alt Seviye
- B) Orta Seviye
- C) Üst Seviye

23) Herhangi bir birikiminiz olduğunda bunu nasıl değerlendirirsiniz?

- A) Bankaya yatırım
- B) Altın ya da döviz alırım
- C) Faizsiz finans kuruluşuna yatırım
- D) Diğer

T.C.
BAŞBAKANLIK
Diyanet İşleri Başkanlığı

Sayı :69942030-105-
Konu :Dini Soru

Sayın Kazım DOĞAN
Buhara Evleri Mahallesi
8. Sokak Bal Apt. A Blok No:18/5
ÇORUM

İlgi : 21/08/2015 tarihli ve 0 sayılı yazı.

1.İslam dini, bütün çeşitleriyle faizi yasaklamıştır. Bu nedenle, kesin bir zaruret olmadıkça faizden ve faizli işlemlerden kaçınmak gerekmektedir. Bakara Suresi'nin 278 ve 279. ayetlerinde: "Ey inananlar! Allah'ın hükümlerine karşı gelmekten sakının, inanmışsanız, faizden arta kalmış hesaptan vazgeçin. Böyle yapmazsanız, bunun Allah'a ve Peygambere karşı açılmış bir savaş olduğunu bilin. Eğer tevbe ederseniz sermayeniz sizindir" buyurulmaktadır. Bu itibarla, faiz almak amacı ile bankaya para yatırmak dinen caiz değildir. Bununla birlikte, her ne şekilde olursa olsun, yatırılan paraya tahakkuk eden faizin alınıp, sevap beklemeksizin yoksullara dağıtılması uygun olur.
2.Faiz unsuru içeren tahvil, repo, A ve B tipi yatırım fonları Gelire endeksli senetler, haram ürün imal eden firmaların borsadaki hisse senetleri vb yatırım araçlarını alıp satarak kazanç elde etmek dinimizde yasaklanmıştır.
Bilgilerinize sunulur.

Mehmet KESKİN
Başkan a.
Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı V.

Güvenli Elektronik İmza
Aşılıdır

